33

Ca 433

A

W

Ca 433

BY .

robach ,

, &c.

Typografii WW. OO. Bazylianow
Przywileiem J. K. Mci. 1788. R.
w POCZAIOWIE

KSIĄZKA LEKARSTW

Cr. 433

Końſkich,

ORAZ SPOSOBY

ratowania w Chorobach,

Bydła, Owiec, &c.

Typografii WW. OO. Bazylianow

Przywileiem J. K. Mci. 1788. R.

w POCZAIOWIE.

Державна
Публічна
БІБЛІОТЕКА
УРСР
Інв. 3483

PRZEDMOWA.

Dotąd wychodziły Książki różnych Lekarstw Językiem i Drukiem Polskim; można za rzecz nieomylną twierdzić, że żadnego albo bardzo mały zysk w kraiu naszym Ruskim, czyniły czytania, i roznoszenia tych Książek, ponieważ one dostawały się zawsze w ręce Obywatelow Polakow, w ręce Panow, którzy raz, dla nasycenia ciekawości, albo dla rozerwania się w próżnowaniu, przeczytawszy, więcey do tegoż pisma, spoyrzeć nie mieli pobudki, bdąc zatrudnieni zabawami stanowi swemu przyzwoitemi, które zaiste czasu żadnego niezostawowały do doświadczenia tych rad, ratowan w chorobach Bydląt. A przeto dało się teraz do Druku Książeczkę Lekarstw dla Bydła, Koni, Owiec &c: Z Polskich i innych Autorów przetłu-

maczoną na Język Ruski, w zwyczaiu miany, używany i rozumiany, od pospolstwa Polskiego w Woiewodztwach Wołyńskim, Kijowskim, Podolskim i Bracławskim mieszkaiącego. Użyło się nawet charakteru Słowieńskiego czyli Ruskiego, w którym wielka część ludu pospolitego iest wyćwiczona, albo też łatwiey ćwiczyć się może. Z takowego użytego sposobu, można sobie uczynić wniosek. Iż Poddani Polscy nayszczególniey rolnictwem zabawni, wiedząc. iż ich zprzężaie, to iest: Konie i Woły, i ich część maiątku, Krowy, Owce, i Bydła nierogate należą koniecznie i niewyłącznie do ich robot i do utrzymania życia, będą z pilnością czytać takową Książeczke, będą radzi Jey chętnie doświadczać tym zręczniey, iż ta praca obiecuie im Awantarz, i że ich Stanowi iest nayprzyzwoitsza.

Każda. Wieś w kraiu każdym po-

trzebuie

trzebuie Koni i Wołów dostatek; ledwie iednak w setney Wiosce można się dopytać człowieka, który na przypadek choroby, Konia lub Wołu, umie dać ratunek. Dlaczego nie odrzeczy będzie, dać radę wszystkim Obywatelom, i Dziedzicom, Miast i Wsiów, ażeby poddanym swoim, ćwiczenie się w czytaniu Ruskim, z młodu zalecili, ażeby takowe Książki, w których by rady do Gospodarstwa służące wypisane były, iako i teraznieysza, o ratowaniu Bydląt w chorobach do nauki podawane bydź mogły. Spodziewać by się ztąd można, że w krótce mielibyśmy doskonałych Gospodarzow około Bydła wszelkiego gatunku, czuły dozor maiących, i w chorobach ich pomagaiących, mieli byśmy częstszych i doskonalszych Konowałow, mieli byśmy użytecznieyszych, przy Stadach i Staiennych Koniach. Sług i Masztalerzow, a przeto zdaie się.

iż lepiey by wzrastał krajowy handel, w tym udziale krajowego pożytku uważany.

Zeby zaś Młódź pospólstwa do tey przyszła pory; iż by się czytać i rady uskuteczniać potrafiła, Wy i Przezacni Plebani, Ritus Græci, i Przełożeni wszyscy z miłości bliźniego, i wam pod rząd poddanych owieczek waszych, zalecić zechciyjcie Kościelnym Dedaskalom swoim, ażeby w Parafialnych Szkółkach, Dzieci wzięte do ćwiczenia w czytaniu Językiem Słowieńskim Ksiąg Drukowanych, i także Książeczki onym do używania dawali. Wszakże i do Was Przezacni Proboszcze Ritus Græci, należy starać się o pomnożenie Dobra Oyczyzny. A chociaż ta Książeczka nie ma w sobie rzeczy wspaniałością tchnących, iest przecie w niey zawarta nadzieia powszechnego użytku, iest zawarty ten Cel, że nie ieden z ubogich ludzi, nie uszczęśliwiony

wiony od losu swego maiątkiem takim, aby się z niego sam i dzieci swe wyżywił; nauczony sposobu leczenia bydląt domowych, znaleść może dla siebie sposobność wyżywienia się.

W tey Książecce dodaią się niektóre sekreta Gospodarskie, tak ku ubespieczeniu zdrowia pospólstwa, iako i wygodzie służące, nie mniey iako i pierwsze pożyteczne, to iest: o łowieniu ryb rzecznych, o bieleniu płòcien, o ostrożności od Wężow, o chronieniu się od Powietrza, i Sarańczy; o Sadzeniu i Szczepieniu drzew rodzaynych, o zaśiewaniu drzew lasowych, i o ubespieczeniu się w przypadku pożaru w Mieście i we Wsi. Może się zdawać komu to wszystko, co kolwiek ten zbiór mały w sobie zawiera, za niedostateczne, zostało przeto pole dla chcącego i ochoczego lud pospolity i ubogi w ich potrzebach oświecać; przez równy

 sposob

sposob ogłoszenia, w tych i w innych okolicznościach dostatecznych Prawideł. do czego wzbudzać może zapewne nie iednego z rodakow Polskich, pragnienie, w małey czy w większey okoliczności stać się Narodowi swemu użytecznym.

КНИЖИЦА

для Господарства

Оуказующая, ꙗкъ ратовати въ хоробахъ всякую скотину, то єсть, Конѣ, Воли, Вѣвцѣ, Козы, Свинѣ, ꙗкъ бѣлити Полотно, ꙗкъ боронити Пашнѣ ѿ Саранчи, ꙗкъ ратоватися ѿ Джумы, ꙗкъ губити Гуселницю ѿ Капусты, ꙗкъ ловиты Рыбу, ꙗкъ губити Мыши и Щурѣ, ꙗкъ ратовати скаженіи Собаки, ꙗкъ ратовати людей, которыхъ Собаки скаженіи покусали, ꙗкъ ратовати человѣка, который не давномъ времени з оума зыйдетъ.

Лѣкарства

Лѣка́рства
Для Коней
На носатизну.

Тóй кóнь называется носáтымъ, котóрый головꙋ похиливши смꙋтно стои́тъ, з нóздрей течéтъ слюзъ бѣлый въ передъ, по тóмъ зеленый и смердячій, а по тóмъ штꙋками пáдаетъ. Ноги емꙋ не слꙋжатъ, хóдитъ якѡ пяный, тáжкѡ лягáетъ, и с трꙋдностію встаетъ, бо такимъ слюзомъ, якій з нóздрей течéтъ, всѣ члóнки наполнены сꙋть.

Когдà завчасꙋ ктò постережéтъ, мóжна конѧ̀ ꙋлѣчити, даючи емꙋ пшеницю ярꙋ з колóсамъ варéнꙋю въ водѣ з дощꙋ или з снѣгꙋ за покáрмъ чрезъ днѣ̀ дéвять и бóлшей якъ по-

трéба

тре́ба, и҆ тѹ́юж водꙋ̀ да́вши завсе-
гда̀ пи́ти а҆ не чого̀ и҆́ншого, кро́мѣ
того̀, потре́ба коня̀ тако́го держа́-
ти въ теплѣ̀ не привя́зꙋючи, а҆ ко-
гда̀ то́е не помо́же, шꙋка́ти по́-
мочи тре́ба и҆́ншыхъ лѣка́рствъ, ко-
то́рїи здѐ кладꙋтся.

а҃. Є҆сть по А҆пти́кахъ, ѹ҆ Лѣка-
рѡ́въ, а҆ ча́сомъ и҆ ѹ҆ кра́маровъ гꙋ-
бка мордея́вогѡ дре́ва, взя́вши то-
е҆́й гꙋбки лꙋтъ є҆де́нъ, со́лѣ по́рцыю,
полчве́рти лꙋта ка́ждого, гꙋбкꙋ̀ по-
то́вкши, до́бре вари́ти со всѣ́мъ въ
винѣ̀ францꙋзкомъ, и҆лѝ въ горѣ́лцѣ
мо́цной, и҆ вля́ти то́е коне́вѣ чрез
гре́бло въ го́рло, и҆ въ но́здри по-
тро́ха.

в҃. Навари̇̀ мровокъ з гнѣздо́мъ,
перецѣди́вши, да́й коне́вѣ пи́ти то́й
воды̀ чрез три̇̀ днѣ̀, а҆ и҆́ншой не-
дава́й.

г҃. Зва́жи

г. Звяжи коня найлѣпше, положивши его, роспаливъ шванку долгую, и воткни ему въ конецъ хвоста, между шкуру, а коли глубоко на цѣлу долоню, зроби заразъ кнотъ довгій на долонь з конопелей твердо, и насмаруй его козловымъ лоемъ, вложи въ рану, и вынявши его по завтру вимый рану оцтомъ теплымъ, и знову намажъ кнотъ тымже лоемъ, и воткни якъ предъ тымъ было, и такъ кождого дня чини завсегда, ажъ поки перестане слюзъ ноздрами скидати. але при томъ иннїи лѣкарства чрезъ губу и ноздры мусишъ давати.

д. Возми чемерицѣ чорной корень въ аптицѣ, албо отъ купцовъ, намочи чрезъ ночъ въ горѣлцѣ, и оумочивши часто з гусячого скрила перо, воткни въ обѣ ноздры,

щобъ

щобъ вы́прыхнувъ.

є҃. Ку́раче зе́лла, въ А́птицѣ называ́ютъ терменти́лла, вари́ з водо́ю вра́зъ съ коре́нямъ, дава́й коне́вѣ тую во́ду пити, а̂ ѕе́лла дава́й ѣ́сти выступивши, чрез дне́й ве́семъ, то́е ѕе́лла ро́сте на Сыножа́тахъ Сухихъ.

ѕ҃. Возми краша́нины гранато́вой ло́коть, спали на по́пелъ, и̂ то́й по́пелъ з горе́лкою мо́цною змѣша́й, и̂звали́вши коня, лі́й чрез гре́бло въ но́здры, оуважа́ючи дабы пе́рвагѡ дня было вляное въ ка́жду но́здру по е̂дно́й ло́жцѣ, дру́гаго дня по двѣ, тре́таго по три.

НА́ ТИЛЧА́КЪ.

Тилча́къ е̂́сть то хоро́ба коро́стъ крва́выхъ, з кото́рыхъ по то́мъ ра́ны ро́блятся и̂ ро́па течетъ, тыи коро-

сти

єти часомъ по всемъ коню бываютъ роскиданы, а часомъ толко на карку, албо на ногахъ, албо на оудахъ, и чрезъ нозары випрыскуетъ часто, когда по шыи, по надъ горломъ гулокъ или коростъ нема, звалити коня, и пущадломъ поперетинати иншіи раны или гулкы, которіи будутъ по ногахъ и по тылу, гарачымъ желѣзомъ запѣкати, сынѣмъ каменемъ засыпати, а потомъ на три добѣ поставити. Напой такому: взяти кварту муки житной и шесть квартъ воды, и болше того не давати пити, когда на карку по шыи, по надъ горломъ грузоли суть и гулкы, на той часъ потреба жилу з храпѣвъ витинати, тымъ способомъ, храпы при самой костѣ нозаровой вздовжъ розорѣзати, не треба єднакъ дорѣзовати до конца нозары, тамся жила оукажетъ

ка́жетъ по́д шкꙋрою, тꙋю тре́ба па́лцемъ поднестѝ, и҆з є҆ди́ной и҆з дрꙋго́й стороны̀ ѿрѣ̀зати пре́чъ, то и҆з дрꙋго́й стороны̀ храпѣ̀въ зро́быти, сѡ́лю засоли́ти и҆ завѧза́ти.

На̀ ѡ҆хва́тъ.

Когда̀ ко́нь на є҆днꙋ̀ но́гꙋ зача́въ кꙋлга́ти, то не є҆́стъ ѡ҆хва́тъ, ѧ҆́къ западае ра́зомъ на четы́ри но́ги, лю́бъ двѣ̀, за́днѣи и҆ли̇̀ передньѣи, въ то́й ча́съ є҆́стъ ѡ҆хва́тъ.

На ѡ҆хва́тъ жи́тный.

а҃. Когда́сѧ ко́нь ѡ҆хвати́тъ збо́жемъ, на то́й ча́съ па́даетъ ѡ҆ зе́млю, и҆ на́дметъ є҆мꙋ̀ бо́ки, на то́е взѧ́ти горчи́цѣ, межꙋ̀ три̇̀ па́лцѣ, тро́шка ѡ҆ли́вы, пи́ва ква́сного з дрожджа́ми, и҆ то́е змѣ̀ша́вши, влѧ́ти въ го́рло, и҆ за́разъ

запрѧ̀гти

запрягти въ тяжиръ, и гнати коня дабы запотѣвъ, албо веди его въ воду зимную, щобъ ввесь занурився, и держи его въ водѣ годину, и заразъ бѣжи на немъ щобъ спотѣвъ, а спотѣвши, нехъ робитъ по томъ, якъ спотѣе пусти ему кровь з обоихъ ногъ з двохъ жилъ, на каждой нозѣ, з едной стороны естъ една жила, з другой стороны естъ друга жила оу каждой ноги.

в. Конь якъ охватится житомъ, любъ якоюколвекъ пашнею, маетъ заразъ на носѣ, якъ бы три жилки напятiи значнiи, въ средной глади мацаючи гулькы, которую переколи пущадломъ, нехай з ней кровь стечетъ.

НА ОХВАТЪ ВѢТРЕНЫЙ.

а. Охватъ вѣтреный познаетсѧ

з того

з того, же конь раптомъ западаетъ на ноги и боки ему западутъ, на тое пустити кровь з жилъ, которіи называются круговіи, тіи суть вышше коленъ коло пахвинъ.

в. Всади застругану леску з дерева якого сирого на палецъ грубую, въ обе нозары, тіи лескы накарбовати треба, той конецъ, который въ нозары всажуется, и тими обыдвома такъ довго крутити треба, поки ажъ кровь зыйде добре, смотрити еднаково треба, абы тіи лескы были коротшіи отъ ока на три цале.

г. Мыла кілка круглихъ кавалковъ що хочь, вложи коневе въ горло.

На охватъ водный.

а. Охватъ водный есть той, когда конь на четыри ноги зачавъ

 кулгати

кулга́ти, за́разъ на то́е кро́вь по-
тре́ба пусти́ти з ѡ҆бои́хъ сторо́нъ
шы́и, кото́рую кро́вь пуска́ти въ
ми́ску, дабы̀ за́разъ до не́й при-
да́ти мукы̀ пшени́чной го́рстей четы-
ри, я҆е́цъ ше́сть, ѡ҆ли́вы ло́жицъ
трѝ, и҆ гли́ны жо́втой з ло́жку,
та́къ же и҆ оу҆́ту що потре́ба, а҆ то̀
розмѣша́ти я҆́къ тѣ́сто, пома́жъ
цѣ́лого коня̀, дабы̀ и҆ шерсти́ни не
было̀ сухо́й нѣгдѣ̀, и҆ та́къ нѣхъ
ѡ҆схнѐ и҆ всѐ само̀ ѿпаде́тъ, а҆ ко-
не́вѣ не дава́й лѧга́ти.

в҃. Заложѝ коне́вѣ двѣ̀ веро́вки
на шы́ю, а҆ за ѡ҆би́два концѣ̀ тѧ-
гнѝ з кі́мъ другимъ а҆́жъ сѧ ко́нь
ѡ҆бва́литъ, я҆́къ ко́нь вста́не, по-
тѧгнѝ дру́гій ра́зъ, а҆ по то́мъ тре-
тїй ра́зъ.

г҃. Пома́жъ оу҆зде́чки желѣ́зо ла́й-
но́мъ человѣ́чимъ, и҆ коне́вѣ вложи
въ губу

въ гѹбѹ, и зараз затисни ему нозары лабы прихавъ, по томъ дай ему овса.

д. Оутерти въ макетрѣ три цибулѣ з виномъ французкимъ бѣлымъ дай выпити заливаючи, а по томъ з другимъ конемъ поѣдь въ поле чрез двѣ годинѣ помалу не напаваючи чимъ иншымъ.

е. На кождий отхватъ котораго скоро постережешъ отмѣривши на долоню, под сподомъ хвоста, спустити з тогожъ хвоста кровь.

КОГДА КОНЬ СПЛЕЧИТСА.

Такий конь которий сплечений естъ, заразъ на переднюю ногу кулгати буде, и една лопатка будетъ вышша довга низша, такий конь негде въ юзѣ боли немаетъ, а не въ копитѣ что можна пробовати

 припти-

притискаючи клєщами, албо рꙋкою, гдѣ болитъ, такъ конь взаригаєтсѧ.

а҃. Когда засвѣжа тоє постережешъ, щоса конь сплечивъ, подважи ємꙋ ногꙋ здоровꙋ шнꙋромъ, дабы стоѧвъ на нозѣ хорой, и такъ ѡбертан конѧ на тꙋю сторонꙋ з которой нога болнаѧ єстъ, затинанаючи батогомъ, дабы конь спотѣвъ, ꙗкъ ѡсхнє з потꙋ добрє, пꙋсти ємꙋ кровь з той жили, котораѧ єстъ при лопатцѣ хорой.

в҃. Колѣномъ набий плече з передꙋ и збокꙋ, щобъ въ свою мѣрꙋ вскочила, албо шиломъ проколи просто сꙋстава болной лопатки, албо чрез глꙋбокꙋ водꙋ плавити, снопокъ соломы междꙋ передниєи ноги ѹвѧзати, а ꙗкъ выйде з воды пꙋсти ємꙋ кровь з той жили, котораѧ єстъ междꙋ копитомъ, а

междꙋ

межд8 клеймомъ, дабы добре кровь зийшла.

г҃. Когда конь вибивъ лопатк8 з гвалтомъ, и пухлина значная єсть, потреба на спод8 лопатки дати заволок8 з волосѣня, и такъ довгω тую заволок8 держати, ажъ волосѣнь перегніє, и прикладати з початк8 ωвсян8 м8к8 з оцтомъ ув-варивши г8сто, и примѣшати до тогω сала, треба памятати дабы въ той часъ, когда ωдна лопатка хора к8р8ется, всѣ лопатки здоровіи ω спод8 тл8стостію намащены бывали.

д҃. Когда конь виплечится, треба звалити коня а затесавши два др8чки довгіи на локтѣвъ четири, въ бити въ землю якъ наймоцнѣй, єдинъ др8чокъ на передѣ коня, др8гій др8чокъ на противъ тогожъ з

Б г҃ зад8.

з̾аду, захрептомъ, возмиж въ той час̾ єдним̾ посторонкомъ подколѣнномъ назашморгъ и привяжи до дручка того которій єсть ззаду захрептомъ, другимъ посторонкомъ возми коломички назашморгъ и привяжи до дручка которій стоитъ зпереду, люде коня лежачого наземлѣ держати моцно повинни. въ той час̾ витягнути оба посторонки якъ найлѣпшей, обертаючи дручки щобъ шнури нанихъ навивалися, ударити треба добрымъ друкомъ по посторонку тимъ, которій идетъ одмички, рази три, въ той час̾ кость наскочитъ, возми заразъ оцту двѣ части, третюю часть горѣлки шумовой, ктому мила за два гроши загрѣй одробину оцетъ ажъ ся мило роспуститъ влий въ тое горѣлку, и шмаруй лопатку хору.

НА ПА-

На паскꙋдник лѣкарство

Познати тꙋю хоробꙋ, же под повѣкою бꙋде наросла на концѣ острая косточка невби, або рожок а масо наросле бꙋде червоне, треба зараз обвалити коня и придержати головꙋ щоб нею нерꙋшав, притиснивши пальцем повѣкꙋ долнюю на концѣ ока, а коли нарослъ з масом також наросли́м оукажется, маиже желѣзце тонкое як шпилка и наконцѣ закривляное добре, и тим крꙋчком або голкою зниткою через тꙋю нарослъ пересꙋнꙋвши по под ею и витагнꙋвши добре, а витагнꙋвши ножем острим оутни тое що витагнꙋлося поты, поки масом червоним або невби косточкою наросло, и зараз засип око цѣлое там где нарѣзане есть сѣллю, которꙋю притерти треба, щоб небꙋла остра, и коня

пꙋсти

пꙋстѝ, щобъ во́лно поста́ннѣ а҆бо где не бꙋдь ходи́въ, а҆ за годи́нꙋ а҆бо за двѣ̀ тре́ба промива́ти ѻ҆́ко вино́мъ францꙋзкимъ, а҆бо ѻ҆цтомъ те́плимъ ра́зъ и҆ дрꙋгі́й, и҆ бꙋде ко́нь здоро́въ.

в. Якъ ти́лко паскꙋдникъ въ ѻ҆чахъ постереже́шъ, зара́зъ коне́вѣ прѣсни́мъ ме́домъ те́плимъ ѻ҆чи пома́жъ, а҆ въ Середи́нѣ въ ѻ҆бо́хъ ꙋ҆хахъ жи́лы навъхрестъ поперети́най, непререти́накчи на скрѣ́сь ꙋ҆ха, а҆ якъ кро́въ зъ ꙋ҆́хъ вы́йде добре, натрѝ та́мъ где нарѣ́зано бꙋло̀ сѣллю, подра́пъ та́кже пꙋшадло́мъ въ нѣ́здри и҆ подве́рхною гꙋбою надзꙋба́ми всю́да до́бре натира́й сѣллю, та́кже ко́ло клꙋбъ зъ ѻ҆бо́хъ бокѣвъ пꙋша́дломъ ѻ҆крѣ́й и҆ натри̂ сѣллю.

г. Когда̀ кто̀ мо́жетъ нехай достáне но́готь ѿзвѣ́ра зва́ного ѐнїа

ти́мъ

тѣмъ пазногтемъ коли подрапаешъ въ нѣздри и подгꙋбою верхною надъ зꙋбами, заразъ паскꙋдникъ згине.

д҃. Сꙋть подъ очима жили и на верхꙋ нѣздръ, з тихъ жилъ надобно кровь пꙋстити, а паскꙋдникъ згине и нѣколи на коня неприйде.

НА МИШИ КОНСКІЯ.

Миши познать з того, коли конь маетъ коло щоки подшкꙋрою гꙋзи болшее, з щого бꙋваетъ, що горло загоритъ гарячкою и конь неможетъ лыкати стравы, и тимъ часомъ оудушится, бꙋваютъ тіжъ миши под оухами междꙋ костми головними и шиею, въ той часъ когда конь на миши хорꙋетъ, бꙋваетъ же конь непꙋскаетъ мочи, въ той часъ треба въ корень пꙋстити коневѣ вошъ або блощицю, щоби мочивъ, миши ѡкладати часто старимъ саломъ або

соло-

Солониною. ѿвязавши шкурои свечою, або збарана, и то поти дѣлати ажъ тїи мишї змягкнутъ и ѿтѣкъ выидетъ або витече.

а. Когда конь въ той хоробѣ показуетъ, же маетъ тяжку голову, що кладется безъ жадного трусу, хутко ему треба кровь пускати, два рази въ четири годины, а коли небуде веселїй въ тожъ въ четири годины и третїй разъ кровь пустити. Часомъ з тихъ мишїй бываетъ, же коневѣ з носа слюзъ текти будетъ коли конь старїй той слюзъ значитъ носатизну, а коневѣ молодому можна затримати якъ толко мишї погинутъ, варити дерево Гвалякъ, которое въ краму продается и лити ему въ горло, можна также варити кору дубову, ясенову, берестову по ровной части, и также въ горло

лити

лити, воду въ той хоробѣ давати пити теплую з мукою ячменною. та хороба конямъ припадаетъ ѿ вѣтровъ дуже морозныхъ, ѿ воды з лїодомъ баразо зимной, хоцъ лѣтомъ которою напавався, добре бы було коневѣ хорому давати енему то есть зѣлла слизникъ въ водѣ оуваривши вливати коневи взадъ, нашо треба оутокара зробити сикавку деревяну, а моглибъ потрапити зробити и тїе майстрѣ що до колѣсъ робятъ маточини.

в. Миши также часомъ гинутъ и ѿдъ того якъ ихъ ковалскими клѣщами стиснешъ добре, а иннїи людe грызутъ зубами коли клѣщевъ немаютъ:

НА НОРИЧЮ.

Норица есть хороба чили рана нахрептѣ коникомъ, которая неможетъ

заго-

загои́тисѧ, бо ѿтє́къ паскꙋ́днїй з нє́й течє́тъ, а҆ шкꙋ́рою и҆ воло́сѧмъ нє́гди непокры́ет сѧ, нато́е зпоча́ткꙋ зараз̾ возми̇ бѣло́къ з ꙗ҆́йца̀ кꙋра́чого, ме́дꙋ прѣсно́го, ло́жкꙋ, мꙋки̑ пшени́чной змѣша́й то́е докꙋпи, а҆ въ тꙋ́ю мѣшанинꙋ мача́й кла́ки лнѧ́нїи мѧ́гкїе и҆ прикладай и҆ не ѿмѣнѧй ѿдъпо́ри, до по́ри, и҆ чини̇ то́е поразикѣлка, и҆ та́къ пома́лꙋ гоитисѧ бꙋдетъ.

НА ДИ́КОЕ МѦСО.

Ꙗ҆къ Коне́ви ди́кое мѧ́со въ ꙗ҆ко́й ра́нѣ є҆́сть, спали̇ кѣлка подошо́въ ста́рихъ зчобѣ́тъ, стовчи̇ то́е напо́рохъ, прида́й ктомꙋ̀ лайно̀ соба́че бѣлое и҆ дзиндри ковалской а҆́бо порохꙋ ѿдрꙋшницѣ, то́е добре помѣша́вши засипа́й часто и҆ такъ ди́кое мѧ́со згинетъ. В. Варити въ водѣ̀ сѣмѧ конопляне а҆ то́ю ю҆шко́ю ра́нꙋ вы́мивши, Гриншпаномъ засипъ, а҆́бо

копер-

коперваςом паланим на желѣзѣ,
взяти ярого жита зварити и теплое
въ мѣшечку маломъ, такъ прива-
зати, абы цѣлая морда коника була
въ той парѣ теплой и тое треба ро-
бити келка разы, воду также
тую въ которой жито варилося да-
вати пити, и тоежъ жито можетъ
ясти. в. Возми сала старогω
и росходнику зѣлля под едну мѣру,
зтовчи або утри тое разомъ и
усмажъ, а усмаживши прикладай
на ѕолзи якъ найтеплѣйше хоць бы
и гараче, абы конь стерпѣти моглъ,
чрез келка день, ажъ Гудзи зъ мяг-
нутъ, а якъ будутъ ѕолзи уже
мягкии, возмижъ сала старого
и понасѣкавши Гудзи пущадломъ
приложи на тепло, и тое робити треба
ажъ витекутъ. г. Абы зсере-
дини ѕолзи хутнѣй виходили наверхъ,
возми

возми́ четы́ри ве́лки, вси́пъ лю́тъ е́дни́чъ ла́дану змѣша́вши то́е до́бре на лі́й коне́ви въ го́рло, чини́ то́е ра́зі́й ве́лка. д. Где́ ко́лбакъ ѕо́лза нарадится пома́зуй дёгтемъ до́брымъ що де́нь на са́мѣмъ верше́чку, а та́къ ѕо́лза змя́гкнетъ и́ ро́зпукнется, а я́кся роспу́кнетъ пома́зуй ме́домъ прѣсны́мъ з му́кою я́чмѣнною змѣша́ннымъ, а на ѡ́ста́тку о́цтомъ те́плымъ промы́й.

На запа́ле́ніе конское.

За́разъ я́кся запа́литъ ко́нь въ доро́зѣ з ве́ликогѡ бѣ́гу, зачина́етъ бока́ми роби́ти, сто́гнетъ, ляга́етъ, за бо́ки хвата́ется, з пе́ршогѡ ра́зу, возми́ ло́жку при́сногѡ ме́ду и́ горѣлки про́стой за три гро́ши шу́мовой и́з полква́рти воды кри́ни́чной, то́е розмѣша́вши, на лі́й е́му въ го́рло.

в. Бува́етъ въ то́й хоро́бѣ, же на-

па́даетъ

падаетъ Коня фрибра, або трясця, а калъ конскій на той часъ виходитъ небы очбиманій въ слюзъ якій велавій, подобній дотлустости роспущанной, часомъ конь переприскуе незарами слюзъ скровлю, що недобрымъ знакомъ єсть. Треба заразъ кровь пустити добре: першій разъ, и другого, и третого дня тоежъ учинити, тилко поменшей пускати крве, давати єнему чрезъ сыкавку то єсть вливати коневи въ задъ, три разы на день и наночъ води четири кварти, въ которой варити зелля слюзникъ покраявши, и до зваренного придавши салетри горстку, або жменку тилко треба потраплати щобы Коня якъ найболше теплою водою напоити заразъ, въ которой также горстку салетри роспустити когда пієтъ. Горячка перестанетъ,

и Конь

и҆ Ко́нь во́зметсѧ до ѣ҆́дла, тре́бажъ є҆мꙋ̀ дава́ти тое̓ че́резъ три тижднѣ̀ щѡ̀ де́нь. Во́змѝ салѣ́три четыри лꙋ́ти а҆́бо двѣ̀ го́рстки ма́лїе, до да́й до того̀ четверть лꙋ́та камфо́ри, и҆ помѣша́й то́е з мѐдомъ прѣ́снимъ щобъ га́лочкꙋ мо́жна з того̀ зроби́ти, камфо́рꙋ и҆ салѣ́трꙋ тре́ба оу҆те́рти, ра́зомъ ѿ то́жъ тїи га́лки дава́й ра́нѡ на́тщѡ годи́ною передъ ѣ҆́дломъ.

НА҆ ЗА҆ТРА҆ТОВА҆НЇЄ.

а҃. Затра́тъ то є҆сть коли̇̀ Ко́нь підко́вою ѡ҆бра́знтъ ко́ло копи́та дрꙋгꙋ́ю но́гꙋ, з чого̀ бꙋва́етъ, же ко́ло копи́та ро́па̀ збере́тсѧ и҆ копи́товѣ шко́дити бꙋ́детъ, ѧ҆къ ти́лко то́е постереже́шъ кровь ѧ҆къ найлѣ́пше рꙋка́ми вы́тисни а҆ о҆́цтомъ зъ сѣ́ллю промы́й и҆ приложи́ грѣ́нкꙋ, то є҆сть хлѣ́бъ про́стый несѣ́ѧнїй присꙋша́нїй

на го-

на годи́нъ се́мъ а҆́лбо бо́лшъ, а҆ по-
то́мъ розчини́вши пшени́чную муку̀
бѣлко́мъ з яи́ца̀ ку́рячого и҆ прило-
жи́вши до тре́тего дня̀ незазира́й.

в҃. Взя́ти козло́вого лою и҆ розо-
грѣ́ти а҆змѣша́вши то́й ло́й з тимъ
по́рохомъ що̀ ни́мъ стрѣля́ютъ, ра́ну
затрато́вану заля́ти.

г҃. Возмѝ о҆ве́чого ка́лу, о҆лѣю
лня́ного, о҆цту мѣцно́го, мя́са несо-
ло́ного розтрѝ до́бре ка́лъ о҆ве́чій и҆
розпустѝ надъ о҆гнемъ нама́сть, и҆
нама́завши на хвосту, приложѝ на-
затра́тъ, а҆ поверсѣ̀ того̀ о҆бвинѝ
шма́тою о҆мо́ченою въ во́скъ, для̀ то-
го, щобы̀ ко́нь ра́ни незамочи́въ, о҆со-
бли́ве въ доро́зѣ.

д҃. По подъ ра́ну то є҆сть подъ
затра́томъ накарбу́й но́жемъ, щобы̀
ропа̀ сходи́ла на спе́дъ, вимі́й ра́ну
о҆цтомъ те́плимъ посо́ляннимъ, а҆

потомъ возми галуну и бѣлка з
яйца курачого приложи на ночь, а
назавтрешній день за скваръ лоемъ
козловимъ, а коли заразъ въ дорогу
маешъ ѣхати, возми смолу чорну
шевску. и поверсѣ теплою засмоли
щобъ вода недоходила раны.

є. А єсли бы для недозору ху-
ткого рана була плюгава и рописта,
треба коло раны рога пробрати, проми-
ти оцтомъ, и Грішпаномъ засы-
пати, а потомъ солонину перетопи-
вши зливати на воду холодную и
тимъ замазовати и завязовати.

НА БѢЛМО СВѢЖЕ И ДАВНЕ, ЧИ СТАРЕ.

Взяти ложку проса и солѣ и до-
купи змѣшати, а потомъ взяти
сукна сѣрачаного и шнурокъ и въ
томъ суккнѣ просо и солъ завязати
а замочивши водою въ кинути въ

огнь

огнь, то тое въ огнѣ злiется до купи, що утерти на порошокъ, и тымъ замухувати око коневѣ передъ всходомъ, и по заходѣ слонца черезъ три дни.

в. Возми глистиюв земляних з бѣлками яецъ курачихъ и въ новомъ горщку залѣпивши упали а утерши тымъ бѣлмо засыпай.

НА ЗГАЙБУ.

Коли копитъ есть волный и отстаетъ от тѣла, взяти оцту а загрѣвши поливати шмату тую, которою нога и копитъ обвязанiи есть.

КОГДА КОНЬ НЕБЕРЕ ТѢЛА НА СЕБЕ.

Зливати ему обрѣкъ водою тою, въ которой бы треба уварити верьбовiи корень.

На вы́сачъ коне́ви.

Колѝ ко́нь накрижи оупаде́тъ, взя́ти пе́взнину бере́зову, з стре́хи а҃лбо и҃ншую подо́бную хаби́ну, и҃ прило́жити на крижъ ко́нскїй, и҃ оуда́рити по ѡ́боихъ сторо́нахъ те́ю пе́взиною по три ра́зи, по пахвинахъ зле́гка, А҃бо та́къ зро́бѝ на то́ежъ. Взя́ти горе́лки до́брой, запали́ти на кри́жахъ коне́ви, а҃ въ хвостѐ ре́пицю перере́зати на́вхрестъ тро́шка до кро́ви.

Колѝ кова́ль коня̀ ключѝ загво́здитъ цвя́комъ а҃лбо те́жъ ко́нь са́мъ ча́сомъ насту́питъ и҃ зако́лется.

а҃. Тре́ба вибрати ре́гъ, ко́ло оухнала̀, а҃жъ до живого мя́са, а҃ колѝ збере́шъ а҃жъ до конца̀ оухнала̀

за́разъ кро́вь потечѐ, е́сли недавні́й затратъ, а́бо заколо́та що̀ ропѝ невидно, ме́нше збира́ти ро́га належи́тъ а̑ колѝ задавнані́й затратъ чи заколо́та, и̑ ропа̀ пливе́тъ, тре́ба до́бре копи́то вибрати, що́бъ ропа̀ межѝ ро́гомъ и̑ живи́мъ мя́сомъ незакрада́лася, пото́мъ промы́й о̑цтомъ о̑со́ланнимъ и̑зали́й о̑лѣемъ з̑ воскомъ росто́пляннимъ, и̑ возми̑ смолѝ и̑ сѣрки и̑ помѣша́й и̑ тимъ поверхѣ̀ засмолѝ, а̑ колѝ въ доро́гу му́сишъ ѣ̑хати, приложѝ су́кно̀ а̑бо капелюша̀ шмато́къ ста́рого подпѣдко́ву, и̑ прикі́й.

в҃. Когда̀ за свѣжа постереже́шъ, вычи́стивши ро́гъ, возмѝ ме́ду пря́сного, живи́цѣ бѣ́лой, во́ску, ла́дану потро́шку и̑ то́е поте́рши роспу́сти на масть и̑ впустѝ въ ра́ну за́разъ загоится.

г. Колѝ

г. Коли буде гарачка въ рогу и въ ранѣ што познаешъ приложивши руку до рога и ревъ будетъ гарачій, возми жъ бѣлкевъ з яица три, и сутри згалдуномъ за два гроши и и положи наклоче и ѡбвини копито, а можна и дрожчи з пива съ печиною помѣшавши прикладати.

На перелоги.

Коли конь падаетъ на тилъ, ѡглядается, стогнетъ або ричитъ, возми ложку медꙋ присногѡ, зачетири гроши горѣлки, воды пѣвкварти змѣшавши въ лій въ горло и гонися на немъ ажъ до потꙋ а якъ тее непоможе роби тее лѣкарство што награсти чиали робаки якъ нижше написано

На дихавичю

Кашель есть знакомъ дихавицѣ, для того режимъ спосо-

Спо́собомъ лѣчи́ти потре́ба. а҃. На-
пе́редъ зотри́дни тримаи́ ѥ̀го го-
лодного неда́вши ѥ̑мꙋ̀ ѣ̑сти ти́лко
пора́зꙋ на де́нь ѡ̑брѣ́къ ѡ̑вса́нїи̑, а̑бо
ꙗ̑чмѣ́ннїи̑, и̑ напова́ти ти́лко пора́зꙋ
водо́ю з̑ мꙋко́ю ꙗ̑чмѣ́нною и̑ ме́домъ
змѣша́вши, пото́мъ возмѝ Соле-
ни́ни бѣ́лой свѣ́жои̑ на шкро́бай ѥ̑и̑
до́брꙋ при́горщъ и̑ ви̑мочи въ водѣ̀
чи́стой до́бре а̑ витисну́вши знеи̑ во́дꙋ
прида́и̑ сѣ́рки перепꙋ́щано́и̑ на о҃гнѣ̀
лꙋ́тъ ѥ̑ди́нъ, часни́кꙋ ѡ̑бчира́ного го-
ловокъ трѝ, зотрѝ то́е ра́зомъ, а̑по-
тимъ пороби то́е на га́лочки ꙗ̑къ
ѡ̑рѣ́хъ воло́скїи̑ вели́кїи̑, а̑ взя́вши
ктомꙋ̀ па́токи ме́дꙋ з̑ ѡ̑ли́вою,
змѣша́и̑ и̑ ти́мъ ме́домъ ті́и гало-
чки шмарꙋ́и̑, и̑ на́тще коне́ви въ го́рло
кладѝ, попиха́ючи па́лцами до́ки не-
полкне́тъ, и̑ то́е роби́ти тре́ба че́резъ
трѝ дни.

в҃. Олѣй конопній змѣшай з кровію собачою пополовинѣ и тымъ конскіи жили на персахъ шмаруй.

г҃. На простій недавній кашелъ редку въ оброцѣ давай шкробану, воду пити лѣтнюю то есть незимну давай, а часто до води пшеничной муки жмени, и салѣтри товчаной мѣлко тылкожъ придавай.

д҃. Царъ зѣлла, або подбѣлъ широкій варити и тую юху дыхавичнымъ конамъ давай пити.

е҃. Взяти внутрности з чорной курки конечне зовсѣмъ нѣчого непорушивши, и тое наполовинцю роздѣливши и горѣлкою простою з часникомъ перемѣшавши усѣкти, олѣви додати кѵлѣшокъ и въ горло влити коневи, натщо, годину аби стоявъ увязаній догори головою, вложити на него деръ три або четыри и припа-

ти

ти, а якъ выйде година другу половицю внутростей уже незмѣшанихъ з оливою и горѣлкою и прочая, но самiи внутрности пересѣкши, дати з овсомъ аби зъѣвъ, перше треба коня днемъ выголоднити недавши ему ѣсти нѣчого, а того дня которого то лѣкарство давати будешъ, разъ тилко на день въ вечеръ напоити его и то не багато, таке лѣкарство наречъ можна дати коневи три рази.

Коли зъхвоста волоса коневи випадаетъ.

а. Саломъ, або собачимъ або лисячимъ шмаруй рѣпицю ухвоста очистивши и ошкробавши струпи коли будутъ,

в. Возми корѣня з слюзнику, излопуху вари въ брецчѣ отпива и тимъ масти и мачай хвостъ и во-

лов҄ и҆ всю́да гдѐ волоса нема̀.

г҃. Спалѝ папе́рꙋ а҆ по́рохъ то́й мѣша́й з ма́сломъ свѣжимъ несо́лоннимъ и҆ шмару̑й.

д҃. Дола́й корѣна ѿ трестини, которая на боло́тѣ ро́сте, Спалѝ на по́пелъ и҆з того̀ по́пелꙋ зроби лꙋ́гъ, з водо́ю то́ю, въ кото́рой пе́рше варѝ горо́хъ, а҆́лбо бо́въ.

е҃. Возмѝ пчѣлъ, кото́рїи посну́тъ въ ꙋ҆лѣ́ни, и҆ глистивъ землянихъ, то́ е҆сть робако́въ, довгихъ и҆ спалѝ то́е ра́зомъ въ горщикꙋ̀ но́вомъ и҆зотрѝ на по́рохъ помѣша́й то́й по́рохъ з ма́сломъ свѣжимъ не со́лоннимъ маѣвимъ, а҆ тимъ всю́да пома́зꙋй гдѐ воло́са нема̀.

Нако́ꙋрдюкъ.

а҃. Кꙋрдю́къ зове́тся чира́къ на а҆зыцѣ з чогокольвекъ бꙋдь зробле́нъ, на то́е возмѝ въ шма́тꙋ ла́йно

человѣ-

человѣческое свѣжое завинувши приважи до желѣза вуздечки, и вложи коневи въ губу, аби жвавъ предъ оброкомъ годинъ зодвѣ и по оброцѣ годинъ з пять.

в. Возми меду пресного и ву-смажъ гришпану въ немъ, и такую масть прикладай въ рану, а згоится памятати треба щобъ коневи доѣдла давати отрубей пшеничнїи за мѣсть оброку, щобъ языка не образивъ.

КОГДА КОНЯ ЗБѢГАЕТСЯ АБО ЗОРВЕТСЯ ЧИМЪ.

а. Якъ захорует конь з труду, збѣганаже и ѣсти нехоче, треба ему кровь напередъ пустити з попружнии жилъ, потому возми горчицѣ въ семъ лутовъ, солѣ два лути, и тое мѣлко вутерши, влий коневѣ въ горло з оцтомъ, и чини такъ до девяти день.

в. Коневѣ струдженному возми

пива, масла изварн, и соли придай ктому въ бій яецъ з келка и особно убивши ихъ добре ажъ охолоне пиво змасломъ помешай и влій въ горло коневи.

НА СЛИНОГУРЪ.

Слиногуръ значится болячка въ горле конскомъ отчого и язык пухне, на тое треба летной воды и положивши коня треба ллати на языкъ и въ губу щобъ загревся языкъ и губа, а заразъ воловою жовчею натерти языкъ и губу, а при томъ не давати нечого иншого ести, тилко ячменъ перевеяний и отовчаний з салетрою певтора люта.

НА ДУРОТУ КОНСКУЮ.

Дурота значитъ шаленство когда конь з боли головы ошалеетъ, въ той часъ треба коневи пустити кровъ з обохъ скроней, а потомъ давати

ему

єму̀ ѣсти сѣчку з соло́ми свѣ-
жой ячме́нной прида́вши листа а́бо
того̀ кото́рое зове́тся о́пѣхъ ростѐ
на́ставу̀ широ́кїи, листъ кругли ма́-
етъ а́бо зѣлля́мъ кото́рое зову́тъ
ло́днга:

КОГДА̀ КОНЬ МОЧИ́ТЪ КРОВЛЮ̀.

Возмѝ руты мно́го посѣчи, пото-
вчѝ и со́къ з не́й вытисни, возми́жъ
того̀ со́ку ло́жокъ де́сятъ, вїна̀ ло-
жо́къ де́сятъ, о́цту до́брого ложо́къ
де́сятъ змѣша́й всѐ и влі́й въ го́рло
коне́ви, а та́къ чинѝ чрезъ вѣсе́мъ де́нь
що ра́нку.

КОГДА̀ КОНЬ НЀ ЛИНАЄТЪ.

Бѣга́й нане́мъ а́жъ ся добре зпо-
ти́тъ и пустѝ за́разъ кро́вь з ши́и
а̂ всю̀ кро́вь заберѝ въ ми́ску и то́кжъ
кро́влю всего̀ коня̀ пома́жъ и неха́й
та́къ о̂схнѐ добре а̂ пото́мъ єго̀ вы-

хендо-

хендожнишъ а зачне лнчати.

НА РОБАКИ ВЪ КИШКАХЪ КОНАМЪ.

Робаки часомъ такъ гризутъ кишки, же конь нагле здихаетъ, що познаешъ зъ того, же конь худне, смутно стоитъ, згинаетсѧ ногами задними въ чрево біетсѧ, чревомъ третсѧ где досѧгне, головою обертаетсѧ то на той, то на другій бокъ, губою хватаетсѧ за боки, хребетъ перси, а часомъ за хвостъ, на тое возми шкаралупъ зъ ѧецъ свежихъ, видерни шкурку зъ середини вонъ, шкаралупи самін оусушн и оутовчи, мелко ктому возми азиндри зъ под молота ковалского четверту часть, и оутовчи мелко, додай ктому перцю оутертого мелко пѧту часть, помешай то з оцтомъ добрымъ из горелкою, а загревши влій коневи

въ горло

въ горло. в҃. Накрай хрѣну дрѣбно посоли добре дай въ оброцѣ вѣвсанимъ, а можна и редку давати пити, поки не ѡздоровѣе,

г҃. Возми зѣлла кровавнику и корѣ ѡсиковой, вари въ оцтѣ крѣпкомъ, а ѡхолодивши налій въ горло коневи.

д҃. Возми пшеничныхъ ѡтрубъ добру жменю, вмѣшай сѣрки толченой лютъ єдинъ, давай чрезъ три днѣ натщо а буде здоровъ.

є҃. Вари жито въ водѣ дощовой ажъ поки змягкнетъ, того жита до оброку примѣшуй и воду до иншой воды мѣшай и пити давай,

КОГДА КОНЬ ЧАСТО МОЧЪ ПУСКАЄТЪ И ѠТ ТОГО ХУДНЕТ.

Напавай коня кѣлка разїи и кѣлка днѣвъ тоею водою котора стоитъ въ долинѣ, гдѣ глину копаютъ, а коли

нема

нема̀ такой воды, чисту глину без пѣску помѣшай з водою придавши жменю муки ячмѣнной.

ЛѢКАРСТВО ДЛЯ ВОЛОВЪ, чили Товару, воли щобъ ратицъ неприте ра ли въ дорозѣ.

Нѣмъ воли въ дорогу гнати будешъ смолою рѣдкою ратицѣ всѣ кѣлко днями впередъ понамазуй и въ дорозѣ тоежъ самое що день чини.

ВОЛИ ЖЕБЫ НЕБУЛИ СЛАБІИ

Зѣлля, званее гусяча вика, зомятое и оутертое добре разъ каждого мѣсяца въ напой давати.

РАНИ ѾПОБИТА И ОУТОВЧЕНА.

Оулѣчити можна зѣлльмъ слюзу лѣсового оутерши его.

ЩОБИ ВОЛИ ВЪ РОБОТѢ НЕСПРАЦЮВАНІИ БУЛЫ.

Живицю

Живи́цю а҆́бо терпети́нꙋ з̾ о҆ли́вою змѣша́вши ро́ги и҆ ра́тицѣ ча́сто на-ма́зовати.

Щобы̑ мꙋхи̑ воловъ нєкꙋса́ли.

Бѣ́бки з̾ кра́мꙋ кꙋпле́нїи на мѣл-кі́й порошо́къ оу҆те́рти и҆ въ о҆лѣ́й-ѧкимъ ко́лбакъ оу҆сма́живши, зле́гка ти́мъ воли̑ пошмарова́ти, а҆́бо сли-ною вла́сною чоловѣ́къ, неха́й вола́мъ ва́рги чи пи́ски пошмарꙋ́е.

Жебы̑ воли̑ оу҆па́слиса добре̑.

Пе́ршого дна̀ берꙋ́чи̑ воли̑ з̾ паши, дава́й и҆̑мъ капꙋ́стꙋ шатко́ванꙋ ки́-слꙋю хоцъ бы̑ о҆ц҄то́мъ наймоцнѣ́й-шимъ зила́нꙋю, пото́мъ чрезъ пѧ́ть де́нь дава́й и҆̑мъ поло́вꙋ з̾ о-трꙋба́ми пшени́чними змѣ́шанꙋ, ше́стого же дна̀ ѧ҆чме́нѧ мо́лотого дава́й и҆̑мъ по четы́ри фꙋ́нти, а҆ чрезъ ше́сть де́нь настꙋпа́ющихъ потро́ха

причинѧ́й

причиняй такогожъ ячменю ажъ до мѣры звычайной поколко на каждого вола звыклося давати, аби тилко не чрезъ збытокъ.

А корми тежъ такъ зимою волы, разъ коли куры першій спѣвантъ, другій разъ коло свѣтана и на той часъ имъ пити даси, а решту живности даси имъ по заходѣ слонца предъ вечеромъ.

А лѣтною порою яко то въ лѣтѣ перше ѣсти воламъ давай на свѣтанѣ, другій разъ о самомъ полуднѣ и въ той часъ ихъ напоишъ. третій разъ о годинѣ девятой даси имъ ѣсти въ вечерѣ и тогда ихъ знову напоишъ и въ лѣтѣ давати имъ пити воду тилко що лѣтнюю, а зимою тежъ теплѣйшую давай воду пити.

Пыски воловіе, что варги вымывати

треба

треба мочою чили сечу для згу-
бленія въ нихъ флягмистой пены,
а з язика тежъ потреба клещи-
ками виривати робаки которіи ся тамъ
въ языкахъ родятъ, и сели заразъ
засиповати и натирати добре, а до
того тежъ и о подстиланю подъ
воли чистимъ разъ на разъ потреба
бачность мати и завше памятство-
вати.

Єсли волъ коровати зачинаетъ.

Давай єму заразъ єдно яйце
курачє якъ найсвежейшое целкомъ
суровое, аби его зъевъ волъ ко-
нечне, а третого дня головку часни-
ку зотри з фунтомъ вина або го-
релки и дай єму випити, а то натще
завше.

И єсли хочешъ запобегти воло-
вой коробе, давай здоровимъ воламъ

такое лѣкарство: три листки листа бѣбкового, гички з трох порѣвъ, часнику зубцевъ три, або ракамбулу зубцевъ три, кадила то єсть ладану що три зерната перцїовихъ заважитъ, зелла зовомогω Савина три коренцѣ, рути три листки перестуnу бѣлого пучкевъ три, бобу бѣлого чи зеренъ чи пучкевъ три, оуголла жару оуглевъ три, вина або горѣлки килѣшковъ три, тое все стерти добре и чрезъ три днѣ той напой давати значина дереваного потри рази на день.

ВОЛИ РОБОЧІИ АБИ НЕХУДІЄ БУЛИ.

Треба воламъ пополовицѣ подъстѣлати солому згалузками дубовими, або леторослями, а такъ долежана имъ будетъ магко, а стоячимъ твердо, а межи пашу галузки

лъзки з дерева вязового мѣшати, бо тое воли любять и тикуть ѿ того.

КОЛИ ВОЛАМЪ ГОЛОВА БОЛИТЪ.

На той часъ вола голова болитъ, коли волъ ѿпустивши уха нѣчого ѣсти нехочетъ, на то дятелину утерти з вином, часником и солю гусковою и язык волови тимъ натирати, потомъ возми бѣбкового листа жменю и вложи ему въ горло, щоби зъѣвъ, на ѿстатокъ возми мирги которой въ краму достанешъ, тилко якъ орѣхъ, и утерши з полквартою вина влій воловѣ чрезъ нѣздра.

КОЛИ ВОЛА ПРОМКНЕТЪ ТО ЕСТЬ КОЛИ ЛАЖУЄ.

Листа з бодакѣвъ утовчане з клеемъ вишневимъ або з якогоколвякъ древа, а коли нема клею дерев'яного з каръкомъ рибячимъ, або

и҆ про́стимъ столѧ́рскимъ змѣша́и и҆ да́и є҆мꙋ̀ з҄ѣсти, а҆́бо возмѝ двѣ̀ ква́рти мꙋ́ки пшени́чной, и҆ ꙋ҆пра́жъ до́бре и҆ ква́ртою води̇̀ розбѣ́вши да́и воло́вѣ, тѣе всѐ роби́ти мо́жна два̀ ра́зи на де́нь ра́но и҆ въ ве́черъ.

На̑ ко́лки̇̆ воло̑мъ.

Коли̇̀ во́лъ на ко́лкꙋ хо́рꙋе, на є҆ди́нимъ мѣ́стцѣ ꙋ҆стоѧ́ти немо́жетъ, нѣ́чого не ѣ́стъ ти́лко вздиха́етъ и҆ бо́лше мрꙋ́читъ, нꙋди́тъ, нѣ́жъ ри́читъ, въ то́и ча́съ ма́ло є҆мꙋ̀ ба́рзо па́ши дава́ти и҆ тѣ́ло є҆го̀ на но́гахъ ко́ло ра́тицъ поколо́ти пꙋша́домъ а҆́би кро́вь вы́и̇шла.

На то́ежъ: ко́ло хвоста̀ жи́лꙋ ко́тоꙋ̀ ко́лвакъ зна́и̇шо́вши кро́вь пꙋсти́ти и҆ завѧза́ти по́тимъ. На то́ежъ: Взѧ́ти цибꙋ́лѣ и҆ со́лѣ а҆ ра́зомъ то́е змѣша́вши ѧ҆́къ наи̇гли̇-

бше

шіе подъ хвостъ оутиснути, або вола гонити довго. На тоежъ: Салетру оутовчену з водою влити воловѣ въ горло.

На гарачку воламъ.

Коли волъ на гарачку хоруе, нѣчого ѣсти нехочетъ, спустивши лобъ мручитъ, плачетъ и гнои въ ѡбчахъ маетъ, а подъ очима долинки са робатъ, на тои часъ такъ его лѣчи, переступнику зѣлла листа даваи ему ѣсти з сѣллю, або и гвалтомъ въ горло класти, а въ темнимъ мѣтцѣ вола тримати, и пити ему давати въ тои темницѣ наизимнѣншую воду, оуха и нѣздра часто водою зимною оумочивши губку або хустку оумивати.

На тоежъ самое.

Називчкахъ вола з обохъ сторонъ желѣзомъ роспаленимъ шкуру

 попро-

попропѣкати, тоежъ самое здалека подъ очима. И треба на тое мати приготованую мочъ человѣчу, котораѧ аби стоѧла килка день въ ѧкомъ начинню. И тою мочою тепло загрѣтою мѣстца пропечании, губкою або хустою тонкою протирати на день два рази, поки струпи незлущатсѧ, уха также з середини понарѣзовати аби кровь стикла поки раны нестѧгнутсѧ. На тоежъ. Зѣлла щедринецъ розтерши въ пивѣ або въ винѣ давати з водою.

НА КАШЕЛЬ ДЛѦ ВОЛОВЪ.

Змели ѧчменю квартъ три и розмочи, половы наймѣлкѣишои и вичищаной квартъ три, насѣнѧ гусачои вики молотого квартъ три, тое все немѣшавши, на три части подѣлити и кожду речъ особно дати волови зъѣсти. На тоежъ.

Зѣлла

Зѣлля билицю оутертое чрезъ сѣмъ день предъ ѣдломъ то єсть натщо лляти воловѣ въ горло.

НА ПРИЦѢ АБО ЧИРАКИ РОПИСТІЄ ВОЛАМЪ.

Колися где въ прицѣ або гулѣ якои изберетъ ропа оу вола, треба прорѣзати абы ропу выпустити, а потомъ прицъ мочою старого вола другого теплою вымивати, и кужелними пачѣсками вытирати, а потимъ возми смоли рѣдкои и солѣ изсмажъ на пластеръ и прикладай тое, и то робити два рази на день рано и въ вечеръ.

ДЛЯ ВОЛОВЪ КУЛГАВЫХЪ ЛѢКАРСТВО.

Коли ѿ заморожѣня волъ кулгаетъ, треба ногу поднести, и мѣстце зраняне гнипомъ розрѣзати и мочою старою нагрѣтою напарити сѣллю засн-

засипати и губкою або полотномъ тонкимъ витерти, а потимъ чрезъ железо роспеченое лоемъ козловимъ або и воловимъ залляти. А если би вол от пробитя древомъ або железомъ кулгавъ, огладети ноги из раны если есть ропа, випустити, мочою теплою вимити, сухою з губкою витерти, а потомъ взявши воску и оливи старой и меду патоки, и муки з вики потрошку, разомъ тое зтопити и прохолодивши, въ рану того колко потреба въ кладати, потомъ взяти черепкевъ зъ Слимака або з черепахи и учиняти наддревнии порошокъ, и просеяти, змешати то з келка сеглами ростертими, и положивши на сукно зъ верху привязати и обвязати добре аби нечого тамъ незатекло и незалезло земле, або гною поти,

поки

поки волъ стоѧти здорово самъ небꙋдетъ мочти, третого днѧ допєро розвѧжи, и тоєжъ самое прикладай и роси що перше. А єсли бы волъ кꙋлгавъ длѧ багацкости зенракшойсѧ ропи, часть тѣла хорꙋю брагою гꙋстою з оливою теплою, або и безъ оливи напарити, або розигрѣти треба, потомъ на тое мѣстце мꙋки ячной теплой приложити, коли оуже ропа магка бꙋдетъ, роставити и вимити якъ перше, а вимивши або цибꙋлю з сѣлью, або зѣлла спориш полащенѣ полѣгонꙋмъ, або зѣлла шантꙋбелꙋ оутовкши приложити и обвѧзати добре.

НА ПАРХИ ВОЛОВІЄ.

Пархи и рожніє корости мочою воловою задавненою чрезъ келка день, зъ масломъ загрѣтою шмарꙋючи зъ гоити можна, а можна такжє

смолою

смолою рѣдкою шмаровати и ѿтогоса гоятъ.

Ѡ робакахъ въ волахъ.

Водою барзо зимною тамъ где робацство єсть, часто мити и скроплювати робаки вийдутъ, бо ѡни тепло любятъ.

На вошй воловіє.

Треба положити вола догори черевомъ щоби дивився догори, язык витягнути и дивитися єсли бомблѣ чили Гуліочки на языцѣ маєтъ, которіи єслися найдутъ железкомъ острымъ поѿпалювати потреба, потомъ сѣллю з олѣвою албо масломъ з сѣллю змѣшаннымъ нашмаровати тіи бомблѣ, чи Грузоли на языцѣ, коли то зробишъ, воши такъ же погибнутъ.

Якъ би вола ужъ укусивъ

Чернушку и ѿазвиГли корень оутри, оупо-

измѣшавши з полкварти вина французкого, тое чрез нѣздра коловѣ влїй, а на тое мѣстце где оукушанїи єсть, лянно свинячое прикладай, тоеж лѣкарство служити может и для человѣка єсли би був ѿ вужа оукушанїи; и для овецъ тоеж самое лѣкарство.

Ѿ ПОВѢТРА НА ТОВАРЪ.

Сѣна яку копицю спалити положивши на ней на верху колоду дубову, для того, жеби ся помалу палила, жужелъ той що спаливши сѣно зостане, давати товарови, чили то пити лїючи въ горло, чи то въ водѣ роспустивши, скропливати тимъ вязку сѣна. На тоежъ. Кождени господаръ свой товаръ зраховавши ѿ каждой штуки дастъ по грошу, або по болше до церкви за души помершїи. На тоежъ: Якъ толко

товаръ

товаръ зачнетъ хорувати, дай воловн чи корові ложку Салітри, и ложку Сала якогоколвекъ, але лепше Сало гусяче, лечъ и кажде добре що ранку. На тоежъ: Найлепше товаръ вигнати з села коли толкося постережетъ хороба, и далеко ѿ дороги и ѿ села въ лісі, або въ полі товаръ чрезъ місяцъ два удержати, а гной тимъ часомъ зъ оборъ казати вивести, а въ полі чи то въ лісі жужлю з сіна спаланого або поташу давати що ранку потрошку.

Для тйжже воловъ.

Секретъ досвідчаній которого заціній ѿбиватель единъ въ украинні дознаетъ, бо хочай въ сусідстві товаръ падетъ и его селі часомъ заразится, а на его ѿборі завше цілій товаръ, а то такъ ратуетъ

що

Ѡто весни треба постаратисѧ караси-
ковъ маленкихъ тилко, колко бы могло
бути въѡборѣ чіей штукъ товарини, тіи
караски живіи оумочивши въправдивый
дїоготь, давати кождой товаринѣ ма-
лой и великой, хочби и найменшой,
по єдиному караску.

Ѡ Овчахъ.

Кто хоче овци мати здоровіи, тлусти и волну наних мягкую, нехай их николи ненаповаетъ водою, и приказати пастухам жеби до води их не гонили, анѣ наросу их невиганяти, будутъ дуже здоровіи, а въ поле их виганяючи негди на вѣвсиску не пасти, бо будутъ хорувати, въ лѣтѣ збирати для них листа дубовое, олховое, липовое, и березовое, и тое оусушане напочатку осени давати им скропивши ропою солоною и навеснѣ.

Колисѧ

Ко́ли ся хоро́ба ме́жи о҃вцами по-
ка́же, за́разъ з того̀ гно́ю о҃вци зо-
гна́ти до и҃ншого хлѣва̀, а҃ хлѣвъ
да́вній вичистити, и҃ нехутко нада-
вное мѣстце о҃вци заганати.

А҃би о҃вцѣ̑ не па́ршивѣли.

Варѝ въ бра́зѣ хмѣлъ и҃ є҆сли є҆сть
ла́геръ з вина, а҃ є҆слѝ нема̀, безъ
ла́гру ѡ҆бы́йдется, о҃вци о҃стригши
понама́зуй тимъ всѣ, и҃ неха́й такъ
будутъ два̀ днѣ̀ въ те́плой ха́тѣ,
не вигана́ючи и҃хъ, пото́мъ ропу̀ з
водо́ю зросивши з со́лѣ ѧ҆конкол-
вакъ, о҃бмій ка́жду, тое колѝ зро-
бишъ ка́ждого ро́ку, нѣко́ли о҃вци
неспаршивіютъ и҃ во́вну ма́ти будутъ
делѣка́тну и҃ ду́же гу́стую, па́рхи
о҃вчій мо́чою ми́ючи, пото́мъ сѣ́ркою
з о҃ли́вою нама́щуючи ги́нутъ.

Лѣка́рство о҃вча́мъ на̀ ве́спу.

Ѧкѧ то́лко на є҆дно́й постережѐ ѻ҆вцѣ̀, за́разъ тꙋю ѿлꙋчи́ти и҆ ѡ҆со́бно трима́ти и҆ стара́тисѧ, а҆бы вѣтеръ ча́сто провѣва́въ то́е мѣстце, а҆ колѝ зима̀ є҆сть ба́рзо вели́ка, то є҆ѧ̀ на ка́джовати а҆сафети́дою, которой до- ста́не ꙋ жи́довъ, а҆птика́ровъ, корми́ти ю҆ сѣ́номъ и҆ ѻ҆брокомъ примѣша́- вши ло́жкꙋ сѣ́рки мѣ́лкѡ ꙋтерто́й, дава́ти є҆й пи́ти во́дꙋ, до котро́й що мо́же випити, вки́нꙋти за́вше жмѣ́ню салѣ́тры то́вчаной. А҆ є҆сли коро́ста чи вѣ́спа з трꙋдно́стїю ви- хо́дитъ, а҆бо показа́вшисѧ наза́дъ хова́етсѧ, тре́ба да́ти а҆сафети́ди, ꙗ҆къ лѣско́вїй ѡ҆рѣ́хъ з ѧ҆го́дами бзо- вими, толкожъ, а҆би полкнꙋла ка́- ждогѡ днѧ̀ ра́нѡ, покисѧ коро́ста не- висипле, є҆слѝ вѣ́спа бꙋде зви́тъ чер- во́на и҆ поцѣ́ломъ тѣлѣ̀, за́разъ въ пе́рвшихъ днѧ́хъ тре́ба кровь пꙋсти-

ти з шіи так як конам пу-
скаетса, и таким пущалом, тил-
ко меншим, малую кватирку, и да-
ти єй пеґулку як лесковій орех
зроблану з салѣтри и меду прѣ-
сного, другого дна знову пустити
кровь и дати пеґулку, можна и тре-
того дна тоеж зробити, покиса вѣспа
нерозширит на пласк.

Єсли короста, чи вѣспа буде сина,
або фіолетова, дати каждого дна
пеґулку полкнути з галуну, из
клею з вишень, або сливок по рѣ-
вной части зроблану, мѣлко утер-
ши змѣшавши з медом прѣсним.
клей той продают в крамах зовут
єго гума Арабѣка, а пити давати
в той час воду, придавши до ней
оцту мѣцного, поки не буде квасковата.

Єсли овца поронит або
плод скинет, треба ю мати на
остро-

ѡстрожности, и треба єи давати досить ѡброку мѣшаного з сѣркою, а коли єсть слаба, давати єи пѣгулку з асафетиди и ѧгѣдъ бзовихъ ровной части, раньо и въ вечеръ.

ДЛЯ КОЗЪ.

Внутрности чи оутробу з боцяна въ водѣ оутерши, по ложцѣ дати каждой штуцѣ єще здоровой, то небудутъ заповѣтранїи, а єсли бы захоровали, зѣлля щедринецъ з пашою имъ давати, и воду тую тилко имъ давати пити, въ которой намочанїи будетъ корень з ѡчерету молодого, и прогнати ихъ въ поле, абы на давномъ мѣстцу не были.

НА РОЖНЇЄ КОРОБЫ ДЛЯ ѠВЕЦЪ ЛЕКАРСТВА.

Єсли ѡвци ѿ оупалу слонца хорують, зѣлля которое зовется бетасилвестрисъ, цвекла лѣсова, вити-

скаи, тое и вливай въ горло, и тоежъ самое зелля нехай ѣдятъ. Если тажко ѡдихаютъ невби дихавичніи, ѹха железцемъ чи пѹщаломъ з середини понасѣковати, аби кровь зійшла, и въ поле або на иніше мѣстце перегнати. А коли кашляютъ, хмѣль вари из селлю давай имъ ѣсти, а иніи мигдаловъ гѣркихъ ѹтерши зъ кѵлѣшкомъ вина францѹзкого въ носъ вливаютъ. Если овцы черево спѹхнетъ, знакъ есть же шкодливое зелля зѣла, або робачка якого, отожъ заразъ жилы под варгами понадрапѹвати и наколоти аби кровь зійшла, из тими жилами тое самое зробити що сѹть коло хвоста близко тѣлной гноїовой дзюри, и дати ей выпити с полкварти мочи человѣческой. Если приціпъ якій або чиракъ ѡвца на верхѹ шкѹри где мае, треба его

розтяти

розтати а въ середину сол пражану добре з смолою рѣдкою оумѣшавши, въ розтатую рану вложити.

Жеби волкѝ овечъ нехватали

Завѣсити овцѣ нашій и привязати добре цибулю з лупини облуплану. волкъ завѣтривши цибулю, оутѣкаетъ розумѣетъ що зарада, досить въ великихъ овчарнахъ завѣсити вѣлкомъ баранамъ, которїи череду водятъ.

На повѣтрѣ для свиней.

Свинѣ що день переганати по разы вѣлка чрезъ воду, щобъ пили, и зѣлля асфоделюсъ, то есть злотоголовъ, або иначей якъ зовутъ багно, мочити втой водѣ з вѣтки они пïютъ.

Другое лѣкарство для свиней на повѣтра.

Лисаче маїо сухе, або свѣже вложити въ тое корито з которого они ѣдятъ и пïютъ.

Ꙗкъ познати свинѣ хоріи

Вирвати з карку щетину: если ко-
рень щетини есть чистый, здоровіи суть.
А если на концѣ кровь, або ропа яка
и гнилость, то славіе суть, отожъ
заразъ достати девать ракѣвъ зъ
рѣки и дати имъ з'ѣсти, и тымъся
курвючи лѣчатъ, або багна зѣлля
дрѣбно усушиши, фунтъ для каждой
свинѣ особно змѣшати з иншимъ
покармомъ чрезъ сѣмъ день, и бу-
дутъ здорови. Если на гарачку сви-
нѣ хорують, познаешъ що ѣсти не-
хотатъ, и смутніи, стогнутъ: въ
той часъ кровь з хвоста гдеколвакъ
знайдешъ жилу, пусти, або надрѣжъ.
Если свинѣ слинатъ дуже, и то
хороба есть, шукай же жили на ло-
паткахъ переднѣхъ, и коло плечка пу-
сти кровь, а коли трудно знайти, то
доінь лопатки поколоти пущаломъ

аби

абы кровь зїишла, а если би была
хороба незнаема, на цѣлїй день и ночь
ѡсобно каждꙋ замкꙋти, и нѣчого имъ
ѣсти ани пити недати, але намочи-
вши зѣлла въ передъ ѡрѣхѣвъ лѣ-
совихъ оутовчанихъ, той воды имъ
дати пити найболше, а такъ вонѣ-
товати бꙋдꙋтъ и оздоровѣютъ.

Пси въ господарствѣ потребнїи
сꙋть: для чого лѣкарства тꙋтъ
для нигде некоторїи приꙋчаютсѧ

ЩОБЙ ПСЙ НЕ КАЗИЛИСѦ.

Оу щенѧтъ подъ ѧзыкомъ есть
жилка подобна до робачка ѡкрꙋглого,
подовговасто скрꙋчана, которꙋю винѧ-
ти голкою и ѿтѧти потреба, нѣгдысѧ
такїй песъ не сказитъ. А коли песъ
сказитсѧ, замкнꙋти его на единъ
день недавши емꙋ ани ѣсти, ани
пити, а на завтрешнїй день дати емꙋ
въ напой, або въ рѣдкимъ ѣдлѣ че-

 мерицѣ

мерицѣ троха або зѣлля дроку суперши: тоеж чинити зараз якъ би псы и здорови були а покусани ѿ скаженого пса. Третое лѣкарство ѿ скаженины, есть въ аптикахъ порошокъ що ся зове турпетумъ менерале: того порошку коли ся песъ уже сказивъ розробити з масломъ и хлѣбомъ свѣжимъ и поробити з него галочки якъ перецъ, и кидати псови скаженому на день единъ по десять або попятнатця разъ чрезъ сѣмъ день, а беспечнѣй чрезъ десять, коли песъ ѣсть тіи галочки, будетъ здоровъ, и коли скаженій собака покусаетъ здорового пса, тихъ галочокъ также дати чрезъ три днѣ по тилкожъ.

Певнѣ лѣкарство ѿ повѣтра або джуми людамъ.

Рано нѣмъ выйдетъ человѣкъ на дворъ, нехъ возме два орѣхи волоскихъ

скихъ сухихъ, две фиги чи смоквиней и двадцать листкевъ руты, и соле тилко, що перецъ заважитъ, то разомъ оутерти и зести належитъ.

а. Не потреба на той часъ коли на дзжуму хорують, опиватися трунком, але поки здоровъ человекъ есть, может зажити для здоровя.

в. Часникъ завше що день свежій поперекраваній на двое мати за пазухами и по кешенахъ всехъ.

г. Дзингелевій корень не поликати але его мати завше въ зубахъ по одробинце жуючи, чи зкимъ говоришъ, чи ходишъ по резнихъ местцахъ, оцтомъ з водою що ранку губу полокати, скроне, поподпахами, пахвини межъ ногами, мити тимже оцтомъ з водою, тойже оцетъ мати въ якой пушце и оустабичне ходячи нюхати.

д. На

д҃. На той часъ коли аджума панѹетъ, стерегтися якъ можна, абы въ сѹкнаной сѹкманѣ неходити, тилко во всемъ полотнаномъ, бо до вовни зараза пристаетъ, шапкѹ навет мати з полотна, и жонки лѣтниковъ, анѣ плахтъ и що небѹдь з вовни робленного жеби не носили.

є҃. Коли кто померкѹе же ѹже аджума зачинается на которой части тѣла робити, а хоцби и раптомъ зросилася, заразъ взяти живѹ жабѹ ропѹхѹ, которіе въ лїохахъ або подъ древомъ сидятъ, або и тѹю що въ болотѣ, (але ропѹхи лѣпшїи сѹть) забити, застѹпомъ, або сокирою посѣкти, и на тее мѣстце где аджума єсть або бѹти маетъ, прикладати и привязовати, рано и въ вечеръ ѿмѣнячи поки мясо жабяче тепле въ той часъ лѣпше прикладати. А въ здоровихъ

хатахъ

ха́тахъ лю́де тре́ба що́бъ сѣ́рку за-палившй на черепку̀, всѧ́кїй посу́докъ и̂ начйнѧ з кото́рыхъ ѣ̂дѧтъ и̂ пїютъ, и̂ во́ду трима́ютъ и̂ но́сѧтъ, надъ-тѣ́ю жъ сѣ́ркою понаку́рювали до́бре. Су́ть на дво́рѣ хо́ць не на ка́ждомъ пу-чкѝ а̂бо бру́нки косма́тїе, тїи плѣ́зно въ ѡ̂сени̇̀ достиглїи бува́ютъ, то що ро́ку лю́де збира́ти повинни. И̂ въ ко-мо́рѣ привѧза́ти высо́ко, а̂бы мы́ши не-доста́ли, тїи пу́чки вари́ти цѣлко́мъ въ ѧ̂ко́й небу́дь хоро́бѣ, чи то дисен-те́рїѧ пану́е между̀ людми̇̀, чи гара-чка. чи ло́жна хоро́ба, чи бо́ль: и̂ли̇̀ запалѣ́нїе го́рла, чи ко́лки, ра́нѡ и̂ въ ве́черъ то́е вари́ти и̂ пи́ти.

ПРОТИВО САРАНЧѢ СПОСОБЪ

Коли̇̀ чу́ти ѿ саранчѣ̀ въ сусѣ́д-ствѣ, тре́ба сподѣва́тисѧ, же бу́детъ и̂ всю́да въ поблизкости. На то́й ча́съ до́бре є̂сть кожа́ни лови́ти и̂ навысо-

кихъ

кихъ бардзо древахъ ихъ завѣшовати въ рѣзнихъ мѣсцахъ на ѡколо полъ засѣяныхъ, а опрочь того треба, аби каждый господаръ вивозивъ гной въ поле и зрѣдка купами великими понакладавъ завчасу, на дворскіе также пола гной купами на рѣзнихъ мѣсцахъ зложити повинни, хочби межи стоячимъ уже доспѣлимъ збожемъ, заховавши ѡсторожность, абися збоже незанало, запалити тогѡ гною єдну купу, глубокѡ з середини, жебися курвъ и такъ каждый господаръ на своимъ померку запалити повиненъ, а каждый въ инишимъ мѣсцѣ, щобъ якся закуратъ тіи купи гноивъ, по всѣхъ полахъ дымъ моглся ростягати. Саранча гдѣ маетъ рушати, завше въ передъ летитъ менша купа, щобъ виглядѣти мѣстце, которую называютъ

ютъ скалою, тая виглядевши местце безпечне и до живности способне, вертается и провадитъ решту саранче, ѡ тожъ тая перша копа которую зовутъ скалою, якъ застанетъ въ полахъ дыми ѡвертается з тамвейти и идетъ на болота и лѣси, и тамъ решта саранче, потомъ пойдетъ за нею. а тіи пола на которыхъ дыми застанетъ минетъ, ѡпрочь того ровы копати, закопувати, палити, ведлугъ звичаю всюда ведомого и уже практикованого есть речь барзи пожиточна.

Лекарство на згубу гуселницѣ з городовъ з древа и капусти.

Раковъ въ ропѣ солоній намочити немало, и тою водою скропляювати гуселницю. в. Попели з печевъ на городи выносити и роскидати есть добре, бо гуселницю и иншіе робачки забива-

вивает попел и землю виправляетъ, и на таком городе не будетъ ихъ. г. Сеяти цибулю межи капустою, и стару цибулю завешувати можна, раки побитїи межи капусту по многихъ местцахъ росъкидати. д. Коли подъ часъ упалов пануючыхъ, гуселница ся родитъ, треба капусту поливати рано добре и въ вечеръ, хочай буде и въ головкахъ, а на тимъ боце, з ветки ветеръ вее, гной, роги резныи, кавалки шкуръ запалити абыся разъ въ разъ курило, и той дымъ жебыся росходилъ з ветромъ по капусте. е. Где суть сады з древомъ овощнимъ, тамъ отчаснику гичку палити по всехъ местцахъ города. ѕ: Тыхъ робаковъ, чи гуселницъ взяти з иншого города якую жменю, або болще, и варити въ воде з кропомъ, и вихолодивши тое, зкропливати древо и капу-

и҃ капꙋстꙋ, а҃ле трє́ба стерегтисѧ жебы
то́ю водо́ю рꙋкъ, або твари непокропити.

з҃. Подъ деревамъ карꙋкомъ з сѣр-
кою змѣша́нимъ кꙋрити, та́кже кꙋ-
ри́ти гꙋбкою на лѣщинѣ вирослою.

и҃. з верболо́зꙋ по́рохꙋ чи по́пелꙋ оу-
палити и лꙋгъ чрезъ три днѣ робити
и ти́мъ робаки зкропливати.

ѳ҃. До́бре є҃сть та́кже ѡбсипати де́рево
поло́вами здале́ка и о҃бвя́зовати де-
ре́вѧ соло́мою ѿ спо́дꙋ з поло́вами
мо́крими, роба́къ по поло́вѣ неполѣзе
тилко качаетсѧ.

Противо Вꙋжамъ Секретъ.

Вꙋжъ въ то́мъ городѣ непостане
гдѣ є҃сть полинъ, билицѧ, и бѣздерево,
та́кже гдѣ би ꙗсенове древо щепланe
а҃бо садѧжане бꙋло, листа ꙗсиновогo
вꙋжъ боитсѧ, часникꙋ, цибꙋлѣ, и хрѣ-
нꙋ, мо́жна то ма́ти з собо́ю и҃дꙋчи
въ лѣсы, а҃бо на ба́гна.

Гакби кого вужъ оукусилъ

Поки горачка непрнпадетъ по оукушенню, нехай человекъ оукушаній сокъ з листа ясинового оусеканнаго вытисне и выпіе з виномъ той листъ перше оумешавши, а листамъ самимъ оукладати тее местце, где оукушаній естъ.

О ловитве рибъ.

Возми лебютки, чомберу, майрану кождего по три драхми, отрубъ пшеничнихъ лагромъ з вина, або самимъ виномъ роспущаныхъ з полкварти або велко потреба буде оуказовати, корн сосновой, любрики драхмъ весемъ, оутроби вепровой печеной фунтовъ шесть, лою козлового, тилкожъ часнику, каждє з особна потовчи и оутри, потомъ до того примешай попелу просяного, и докупи злучи на массу, и то въ стоячой воде, чи въ

озере

зерѣ, напере́дъ двома̀ годи́нами не́мъ сѣ́ти въ ки́нешъ оу̑топи, затре́тою а̑жъ годи́ною тагни̏ ры́бꙋ.

Ры́бꙋ рѣчнꙋ̑ лови́ти.

Ѡ̑ве́чого ло́ю, зѣ́лла щавию̀ оу̑сꙋшаного, часникꙋ̀, вино́вого ла́грꙋ, зѣ́лла либю́тки, маира́нꙋ, да́телины сꙋхи́хъ, ка́ждого порѣ́вной ча́сти, оу̑товчи̏ и̑з хлѣ́бомъ змѣша́вши въ ки́нь въ во́дꙋ, годи́ною а̑бо двома̀, не́мъ сѣ́ть заки́нешъ. На то́ежъ: возми̏ кро́ве з ко́зи, ла́грꙋ з вина̀ з ѿтрꙋ́бъ зро́бланого крохма́лю, ра́зомъ змѣша́й и̑ плюца̀ з ко́зи то́нко и̑ дрѣбне́нько оу̑сѣ́кши, ра́зомъ то́е згнети̏ и̑ оу̑жи́й. На то́ежъ. Возми̏ кро́ве теля́чой, и̑ мя́са теля́чого дрѣ́бно оу̑сѣка́ного, то́е въ горне́цъ вста́вити та́мъ чрезъ дни̏ де́сять. то̀ пото́мъ кида́й на прина́дꙋ, а̑бо на оу̑дкꙋ.

Принада до ватерей.

Возми кропиви, зелла патерни-
ку, то разомъ утри, и тое сокомъ
з росходнику вытисненимъ загнести,
и до ватера въ класти, хочъ такъ,
хочъ въ тоненкій платокъ завинувши.

Друга Принада до ватерей

Возми галку мушкателову, гною
людзкого, и хлѣбъ житный або пше-
ничній, каждую речь особно утри, а
потомъ тіи речи з селлю змѣшай,
и до ватера вложи.

Раки ловити.

Возми жабы воданіи, порубай въ
штуки и вложи въ ватеръ, а где раки
будутъ, полѣзутъ въ ватеръ.

Полотно бѣлити аби бѣле было якъ снѣгъ, и мѣцне.

Зроби лугъ слабый з поташу або
бегалашу, такъ слабый, щобъ взявши
на языкъ, солоности, чи острости его

лѣдбо що чути було, и въ тимъ намочи полотно або нитки, на квадранецъ, потимъ заразъ виполощи и вижми, въ томъ же лузѣ полотно, и вложи въ кисле молоко, або сироватку але лѣпше въ молоко, и нехай въ нѣмъ пять день мокнетъ, виполощи его, знову въ томже лузѣ, и розпни на палкахъ високихъ, такъ, жеби полотно на локоть було от земли, и щоби вѣтеръ з всюду его проходивъ и слонце, такъ роспяте на палкахъ полотно тримай девять день, и девять ночей, не поливаючи его, але зоставляючи его на росѣ, и на дощѣ. Если полотно еще небѣле буде, повторити тоежъ самое, по девяти днахъ еще разъ с всѣмъ якъ перше, а часомъ и третій, и четвертій разъ, а тимъ способомъ полотно бѣлость належиту достанетъ. Когда разомъ багацкоса полотна бѣ-

лнтъ, мало барзо кошт8етъ, для того Господинѣ маючїи полотна бѣлити, повиннися оумовити, и въ єдно начинїе чи кадк8, класти свои полотна, въ єдно начинїє зливати свои молока; и робити л8гъ з поташ8 которого въ каждомъ мѣстѣ достанетъ к8пити, ф8нтъ по золотом8.

Якъ ратовати человѣка которїи недавно зъ оума зииде?

Том8 человѣкови треба п8стити з ноги єдной кровъ рано, з др8гой ноги въ вечеръ, а заразъ х8стк8 въ зимн8ю вод8 оумочивши, на каркъ єм8 прикладати оуставичне чрезъ день и ночь, а на ночь давати єм8 салѣтри в водѣ наперстокъ, тожъ и на рано.

А коли давнѣйшая такая б8детъ слабость, хочби и недавна: то такъ треба робити.

взяти

взяти того̀ человѣка и̂ поставити е̑го̀ под корито́мъ провертѣвши дзюрѫ̀ въ коритѣ, а̂би е̑мѹ̑ на са́мъ карѣкъ ти́лко вода̀ текла̀ чрезъ день цѣлый, а̂ на го́ловѹ а̂би и̂ не капнѹло.

Е̑сли кого̀ чираки напа́дѹ а̂бо ча́сто бѹка́ютъ.

Тре́ба хлѣба шкѹркѹ да́ти на́тщо ѹ̂кроивши сѣркою посоли́ти и̂з зѣсти, та́къ ра́зи килка чини́ти, мо́жна и̂ на но́чъ, то небѹдѹтъ.

На ка́шель и̂ сѹхоты.

Шишкѝ Сосно́віи зеле́нії збирай, и̂ ти́ми кѹри́тися и̂ дымъ лика́ти тре́ба, та́кожъ шишкѝ варѝ въ водѣ̀ и̂ ра́но на́тщо, и̂ на́вчи спати, напійся добре а̂ въ верболо́зовихъ галѹзахъ з ли̇стомъ вареныхъ въ водѣ, кѹпа́йся.

На фебрѹ а̂лбо трасцію.

Листа з вербини простой возми̇ потовчи и̂ со́къ з не́й витисни, и то-

го со́ку возмѝ киле́шокъ, и҆ до полъ кварти пива лѣтнїого примѣша́й, и҆ ра́но випі́й, та́къ роби́ти чрезъ дни̇̀ вѣсѣмъ.

На стру́пъ и҆ па́рхи на голо́вѣ.

Збира́й ꙗ҆́блочка дубо́вїи, кото́рїи на листахъ росту́тъ, по кра́й, и҆ намочѝ въ о҆у́тѣ, и҆ ти́мъ шмару́й з легка пюро́мъ гу́сачимъ, що днѧ̀ по́ки и҆зги́нутъ стру́пи.

Коли зу́би болѧтъ ꙗ҆къ ратова́тисѧ.

Лучи́ну смолну́ю варѝ з о҆у́цтомъ, и҆ ти́мъ гу́бу ча́сто полощи̇̀, а҆ хрѣ́ну оу҆те́рши на те́ртцѣ, приложи̇̀ на ру́ку до ло́ктѧ с проти́вной стороні̇̀, з кото́рой зу́бы не болѧ́тъ.

На пухли́ну лю́демъ лѣка́рство.

Ру́ти з о҆ли́вою и҆з се́лью оу҆те́рти, и҆ ти́мъ натира́й пухли́ну, а҆ мгоди

ꙗ҆́ло-

иловцїовїе варенїе пити треба, комꙋ ноги пꙋхнꙋтъ нехай въ Сиклиннѣ своей власной, то єсть оуринѣ оумочивши хꙋстꙋ, часто що разъ прикладаетъ.

Щобъ миший непсовали Збожа въ стогахъ.

Верствою перекладай збоже з листомъ олховымъ, албо з зѣллямъ полинꙋ.

На робаки, которїй зовꙋтъ волчки, що збоже точатъ з середини, якъ губити вшпехлера?

Взяти серки, оутерти, змѣшай з росоломъ ѿ Селедцѣвъ, придай часникꙋ оутертого що подобаетъ, и тое помѣшавши землю, албо подлогꙋ, где збоже зсипаешъ, полий, также лопатꙋ которою збоже перекидаешъ, тымъ часто мачай.

Щобы товаръ збожа ѿ дороги не ззѣдавъ.

Ѿ дороги закопай кости з волка, або мясо волчое, або кишки з него, то̀е зачувши товарина не пойде въ пашню чрезъ дорогу.

Якъ тіи робаки губити, которіи на древѣ въ садахъ листъ и цвѣтъ объѣдаютъ?

Рибу яковолвякъ росплатай въ штуки, покрай и намочи въ водѣ нехай мокне чрезъ день єдинъ накривши, и тою водою кропи всѣ древа що дня, зробивши кропило з соломы.

О прищепахъ садовыхъ Яблокъ, Грушокъ и иныхъ древесъ.

Прищепи треба дѣлати вшелякіє въ своимъ часѣ, то єсть на весну въ мцѣ Марцѣ. и въ другомъ мцѣ Апрілѣ) ку осенѣ такожъ можна щепити въ мцѣ Октовріи и Ноемвріи, лѣпше єднакъ на весну удаются щепи

пы. Пр͠ѹтики а̑бо галѹзки з̓ дре́ва гр͠ѹ-
ши, чи ꙗ̑блонѣ, чи Сливки, тре́ба сѹ-
тина́ти моложа́вїи, свѣ́жїи ма́лїи,
а̑ тѹ́го держа́чїися, когда̀ з̓ дале́каго
кра́ю ѿ ми́ль кѣ́лка и̑ бо́лше прево́-
затся, на́добно тї́и пр͠ѹтики всади́ти
въ гли́нѹ всѣ, вкѹ́пѣ рѣ́заними кон-
ца́ми, и̑ везѹчи̑, що дна̀ водо́ю кро-
пи́ти гли́нѹ, тре́ба щепи́ти въ ди́кое
дре́во гр͠ѹшкѹ, а̑бо ꙗ̑блоню, въ пере́дъ
ви́копавши въ лѣ́сѣ, и̑ переса́ди́вши въ
са́дъ сво́й. Кто̀ хо́че щепи́ти. ма́етъ
памята́ти, що би̇̀ въ Ма́рцѣ мцѣ
пр͠ѹтиковъ з̓ дре́ва ро́жного на всю̀ по-
тре́бѹ нарѣ́завъ, и̑ въ ло́хѹ и̑хъ держа́-
ти, въ зе́млю повтика́вши ра́зомъ,
того̀ стере́гтися, щобъ шкѹ́рки ве́рхной
з̓ ни́хъ незде́рти. Зачина́ючи ще-
пи́ти, въ пре́дъ потре́ба ди́кѹю гр͠ѹшкѹ
зо всѣ́хъ гола́къ, а̑лбо галѹ́зокъ о̑-
стре́жне о̑бтя́ти, потимъ пи́лкою

ро́вне-

ровнесенко зпиловати верхъ дикой
грушки, щоби пнякъ выжшей незо-
ставъ, якъ две пядей ѿ земли, на
той часъ ножемъ росколоти по самой
середине пень и клинкомъ тонкимъ и
оузкимъ, засади, щобъ до купи не-
збеглося тое древо, щось росколовъ.
возмижъ потомъ прутикъ, который
щепити маешъ, и острымъ добре но-
жикомъ з грубшого конца клина сто
з двохъ боковъ заржежъ, а з тре-
того боку шкурку целую зоставъ, и
такъ тую галузку въ росколеный пнякъ
вложи, оуважаючи абы з обохъ
боковъ шкурка прутика, до шкурки пня-
ка дикого, злучилася, въ той часъ за-
разъ выйми клинокъ, который въ бы-
весь въ пнякъ въ середину, а то по-
малу абысь прутиковъ з места неру-
шивъ, въ тожъ воскомъ въ ѡколо
розогретымъ ѡблепи, изъ верху пнякъ
воскомъ

во́скомъ залѣпѝ, щобъ дощѐмъ не затекло̀, по верхѣ̀ во́ску, гли́ною з гно́ємъ ѡ̓бма́жъ и̓ шмати́ною приважѝ. Ча́сто памята́й дозира́ти, а҆бы коло пнѧ́ка чрезъ лѣто ли́стки жа́днїи, а҆нѣ̀ прище́пѣ, а҆нѣ̀ на доли́нѣ, не ѿдро́стали, потре́ба и҆́хъ оу҆ставичне ѿдло́мовати, а҆бо̀ ѿдрѣзовати ѡ̓стро́жне, та́къ хоро́ше прїйметсѧ щепа и҆ ростѝ бу́детъ, що̀ ро́ку памята́й недава́ти ѿспо́ду ростѝ галу́замъ, ѧ҆́къ щепа оу҆же ростѝ бу́детъ, то и҆ на са́мой прище́пѣ галу́за гу́стыи ѿ до́лу ѡ̓бтина́й.

Ѻрѣхи лѣсковїи перехо́вовати, щобъ за́вше свѣжїи були̇̀.

На со́лнцѣ и҆́хъ пересуши́ти де́нь, и҆ дру́гїи и҆ тре́тїи, а҆ пото́мъ з пѣ́ско́мъ су́хи́мъ перемѣша́й въ Го́рщикъ, чи гладу́щикъ з пѣско́мъ всипъ, бу́дутъ до́брїи и҆ свѣ́жїи, а҆жъ до но́выхъ.

Ѻрѣ-

Ѻрѣхи волоскіи садити.

Ѻрѣхи волоскіи для Господара добрым даромъ Б҃жінмъ сꙋть, бо ꙗкъ древо хороше зродитъ, можна болшъ грошій взяти, ꙗкъ за иншꙋю ꙗгодꙋ, албо ꙗблока, ѡпрочъ того, перехова́ти чи то лѣтомъ, чи то̀ зимо́ю латвѣи, садити и҃хъ потреба на веснꙋ ра́но скоро снѣгъ згине, викопати треба ꙗмꙋ глꙋбокꙋ на локтѣвъ два, и҃ на сподѣ каменꙗмъ, албо черепꙗмъ, або цеглою вистелити, и҃ тее присипати землею доброю на локоть, и҃ оубити твердо, ажъ до верхꙋ, взявши потомъ ѡрѣхъ волоскій посадити на томъ мѣстцѣ глꙋбоко въ землю на пꙗдъ: ꙗкъ зыйдетъ и҃ оуростетъ, за лѣто, треба ѡбвязовати на зимꙋ соломою, на дрꙋге лѣто треба оуважати щоби при коренѣ, чили при земли, недавати паросткамъ ѡдростати которіи ꙗкъ

пока-

покажутся, ѿрезовати ѿстрожне, такимъ способомъ до гори рости буде, въ лѣтъ пять або шесть будетъ таковое древо родити, въ той часъ въ ѡсени ѿтрясти можна, и на хатѣ подстрѣхою насыпати, где якъ вилежатся, лупина зелена верхня ѿдпрѣе и ѡрѣхи вилущатся, ѡрѣхи купцѣ купуютъ, а верхнюю лупину также потребуютъ до суконной фабрики. До посаженя ѡрѣховъ, нетреба иншихъ шукати, над тѣи, що продаютъ въ крамахъ, каждій посадивши зыиде, аби тилко бувъ хорошій: древо ѡрѣхове на многіе потребы людемъ придается и Ремесники платятъ древо ѡрѣхове дорого. Где Грунтъ каменнистый есть, тамъ, нетреба подкладати камена, посаженный ѡрѣхъ между негустимъ лѣсомъ, удается для того, що зимою не вимерзаетъ латво.

Гайча

Яйца курятъ, або гусятъ, або иншій якій переховувати щобся въ лѣтѣ не псували.

Обмый чистою водою зимною яйца, и злегка на около посипъ солью, и такъ нехъ обсхнутъ, а незопсуются.
Можна также, вложити яйца въ брагу лѣтнюю и подержавши три, або четыри години въ бразѣ, вложити въ полову, албо въ отрубы пшеничнїи.

Коли кто хощетъ абы кури несли яйца, цѣлу зиму, и болше.

Вари имъ муку з жолуда зроблену з отрубами пшеничними, изъ макухомъ з лону, и тое давай имъ ѣсти.

Якъ цибулю перевозити хоць бы о миль кѣлка на торгъ, щоби непомерзла, когда въ зимѣ?

Треба взяти раденъ четыри, и умочивши въ воду, на морозѣ заморо-
зити

зити, и въ той часъ єдно змерзлое радно на спѣдъ покластии, а другимъ прикрити на всѣ стороны, а такъ вѣтеръ зморозомъ не провѣе, и цибула будетъ цѣла.

О короликахъ.

Каждій Господаръ надобно щобъ державъ въ своей хатѣ короликовъ кѣлка паръ, такъ мавъ бы масо на обходъ, а шкурку платили бы купцѣ, а и живіи королики платилибы на торгахъ, кромъ того недуже коштуютъ, лѣтомъ траву, лопухъ, капусту, и що не будь з города ѣсти будутъ, а на осѣнь и зиму з капусти качанами и сѣномъ выкормятся, пашнѣ треба имъ давати, щобъ ситшіи були, треба только оуважати, щобъ самцѣ рѣзати, албо продавати, незоставляючи до осмерга самицъ, якъ єдного самца, бо якъ много

много самцевъ, то кусаются, и молодіи королики поютъ.

Оборона ѿ огня припадкового въ селе.

Потреба щобъ кождій Господаръ державъ ведро едно ѡкромешное, албо ѡкованое двома ѡбручами железными, албо ѡбручами дубовыми широкими прибитими цвяхами, и зъ такими ведрами щоби до ратованя огню жена кождого приходила. Надобно, щоби при каждой хате стояла драбина легка, которую би можна переносити з местца едного, надругое, прочь того: каждій Господаръ повиненъ мати радно на локтевъ пять широке, и на четыри локте довге, пришите за единъ бокъ до тычки древяной крепкой, з такими раднами повинни люде бегти тамъ, где огнь занявся, и замочивши тижъ радна въ воду, ѡкрити

крити сосѣднїи хати которїи ближше ѡть ѡгню, а такъ незаймется ѡдъ искри солома на даху, и смѣлѣи розорвати можна ѡгнь.

ЯКЪ ЗУБЫ ЛѢЧИТИ?

Треба взяти Гришпану дыштелованого полъ лѣта мѣлко стертого, перцу турецкаго червонаго четири зарка. и порѣзати на кавалки дробно, и горѣлки моцной килѣшокъ, и все до купы смѣшавши, треба палити дотолѣ, донелѣ погаснетъ, тогда взявши того лагру, бавелни намочивши, на тои зубъ которой болитъ приложити.

ORICHY WOŁOSKYI SADYTY.

Orichy wołoſkyi dla Gospodara dobrym darom Bożym sut, bo iak

 derewo

derewo chorosze z rodyt možna bolsz hroszey wziaty, iak za innu iahodu albo iabłoka, oprocz toho perechowaty ich czy to litom, czy zymoiu, łatwiy. Sadyty ich potreba na wesnu rano skoro snich z hyne, wykopaty treba iamu hłuboku na łokti dwa, i na spodi, kaminiem, albo czerepiem, albo cehłoiu wysłaty, i teie prysypaty zemłeiu dobroiu, na łokor i ubyty twerdo aż do werhu; wziawszy potym Orich wołoski posadyty na tym mistcu, hłuboko w zemlu na piad, iak zyide i wroste za lito, treba obwiazowaty na zymu solomoiu, na druhe lito treba uważaty szczob pry koreni, czyly pry zemli ne dawaty parostkom odrostaty, kotoryi iak pokażutśia, odrizowaty ostrożne, takim sposobom do hory rosty budet, w lit piat albo szyśt, bude takowoie derewo rodyty, w tov czas w oseni otrasty można, i na chati pod strychom nasypaty,

hde

hdé iak wyłeżatſia , łupyna zełena werchnia odopryie, i orichy wyłuszczatsia. Orichy Kupci kupuiut, a werchniu łupynu także potrebuiut do sukonnoi fabryki. Do posażenia Orichow ne treba inszych szukaty, nad tyi, szczo prodaiut w kramach. każdy posadywszy zyide, aby tylko buw choroszy, derewo z Oricha na mnoho od ludey potrebuietſia, i remesnyki płatiat derewo orychowe doroho. Hde grunt kamenyſty ieſt, tam ne treba pokładaty kamenia, posażeny meży ne huſtym lisom, udaiut sia dla toho, szczo zymoiu, ne wymerzaiut łatwo.

Jak Cybulu perewozyty, choć by omyl kilka, na torh, szczoby ne peremerzła?

Treba wziaty raden czotyry, i umaczawszy w wodi na morozi zamorozyty, i w toy czas odno z mer-

złoie radno na spid pokłasty, a druhymy okryty na wśi storony, tak witer z morozom neprowiie, i cybula bude ciła.

O KOROŁYKACH.

Haždy Gospodar nadobno szczob derżaw w swoiey chati Korołykow kilka par, tak maw by miaso na obychódku, a skurku kupci płatyły by. J żywyi Korołyki płatyły by na torhach, Pokarm onych ne duże kosztuiet, litom trawu, łopuch, kapustu i szczo nebud z horoda isti budut, na ośeń i zumu z kapusty kaczanynamy i sinom wykormlatśia. Paszni treba im dawaty szczob sytszyi buły. Treba tolko uważaty szczob samci ryzaty, albo pro dawaty nezostawlawszy, doosmerha samyć, iak odnoho samcia, bo iak samciw mnoho, to kusaiutśia, i mołodyi korołyki psuiut.

Oborona

Oborona od Ohnia prypadkowoho w seli.

Nadobno szczob kożdy Gospodar derżaw widro odno okromiszne, albo okowane dwoma obruczamy zeliznymy, albo obruczamy dubowymy, szerokimy, prybytymy ćwiakamy, i z takimy widrami szczoby do ratowania ohnia, żena kożdoho prychodyła, nadobno szczob przy każdoy chati ſtała drabyna łehka, kotoroiu by można perenosyty z miścia odnoho na druheie. Procz toho: każdy Gospodar powynen maty radno na łoktiw piat szeroke, i na czotyry łoktiw dowhe pryszyte za odyn bok do tyczki derewianoy, krepkoi, z takimy radnami powynny lude biżaty, tam hde ohon zaniawſia, i zamoczywszy tyiż radna w wodu, okryty susidzkii chaty, kotoryi błyźszyi sut ohnia, tak nezaymetśia

od iſkry sołoma na dachu , i śmiliy rozrywaty można ohoń .

Orichy Liſkowyi perechowaty, szczob zawsze świżyi buły.

Na Sołnci ich peresuszyty , deń i druhy i trety , a potym z piſkom suchym peremiszay . w horszczyk albo hładuszczyk z piſkom wsyp, budut dobryi i świżyi aż do nowych.

Na Kaszel i Suchoty.

Szyszki Sosnowii zełenyi zbyray, i tymy kurytysia,i dym łykaty treba, takiiż szyszki wary w wodi, i rano na czczo, i iduczy spaty , napyiśia dobre, a w werbołozowych hałuziach z łyſtom warenych w wodi, kupaysia:

Na Frybru , albo Traściu.

Łyśtia z werbyny proſtoi woźmy

poto-

potowczy i sok z ney wytysny, toho soku woźmy kiliszok i do pół kwarty pywa litnioho przymiszay, i rano wypyi, tak robyty treba czerez wośim dney.

Szczob myszy nepsowały zboża w Stohach.

Werſtwoiu perekładay zboże z łyſtom Olchowym, albo ziła Połynu.

Na Strup i Parchy na hołowi.

Zbyray iabłoczka dubowyi, kotoryi na łyſtiach roſtut, pokray i na moczy z oċtom, i tym smaruy złehka piurom huśiaczym szczo dnia, poki ne zhynut Strupy.

Na Robaki kotoryi zowut wołczki, szczo zboże toczat z seredyny, iak ich hubyty w Szpychlirach?

Wziaty sirki uterty, z miszay z rosołom od Seledcow, pryday czasnyku utertoho szczo podobaiet, i teie pomiszawszy, zemlu albo podłohu hde zboże zsypaiesz poliy, także łopatu, kotoroiu zboże perekidaiesz, tym czasto maczay, a wyhynut robaki.

Jak tyi robaki hubyty, kotóryi naderewi w Sadach łyst ićwit obidaiut?

Rybu iakukolwek rozpłatay, i w sztuki pokray, i na moczy w wodi, nechay mokne czrez deń odyn nakrywszy, toiu wodoiu kropy wśi derewa śćczo dnia, zrobywszy kropyło z sołomy.

Koły zuby bolat, iak ratowatsia.

Łuczynu smolnuiu wary z octom, i tym hubu czasto połoszczy, a chrinu uterszy na tertci przyłoży na

ruku do łoktia, z protywnoi storony, z kotoroy zuby nebolat.

Na puchłynu ludiam Likarstwo.

Rutu z oływoiu i z sollu uterty, tym natyray puchłynu, a iahody iałowciowyi warenyi pyty treba, komu nohy puchnut, nechay w sekłyny swoi własnyi, to iest urynu, umoczywszy chustu, czasto szczo raz przykładaie.

Szczoby Towar zboża od dorohy ne zidaw.

Od dorohy zakopay kosty z wołka, albo miaso albo kiszky z neho, toie zaczuwszy bydłyna, ne poyde w paszniu czrez dorohu.

Jaycia kuraczyi albo husiaczyi albo inszyi perechowywaty, szczob sia nepsuły litom.

Obmyi

Obmyi czysto wodoiu zymnoiu iaycia złehka, na około posyp. syllu, i tak nech obyschnut,a ne zepsuiutśia. Można takoż włożyty iaycia w brahu litniu i poderżawszy, try albo czotyry hodyny w brazi, włożyty w połowu, albo w otruby pszenycznyi.

O Pryszczepach sadowych Jabłok Hruszok, i proczyich.

Pryszczepy potreba diłaty wszełakii w swoim czaśi, to iest na wesnu w Marci miśiaci, i w druhom miśiaci Apryli: ku oseni takoż można szczepyty w misiaci Octowryi, i Noiemryi, lipszey odnak na wesnu wdaiutsia szczepy. Prutyki albo haluzki z derewa hruszy, czy iabłoni, czy Sływki, treba utynaty mołożawyi, świżyi, małyi, hnuczyi a tuho derzaczyisia. Kohda z dałekaho kraiu o myl kilka i bolsz prywoziatsia, nadobno tyi prutyki w sadyty

w hłynu

w hłynu wśi w kupi rizanymy koncamy, i wezuczy, szczo dnia wodoiu kropyty hłynu.

Treba szczepyty w dykoie derewo hruszku albo iabłonku, w pered wykopawszy w Lisi i peresadywszy w sad swoy. Kto chocze szczepyty, maie pamiatuty szczoby w Marci Miśiaci prutykow z derewa rodzaynoho na wśiu potrebu naryzaw, i w Lochu ich derzaty w zemlu powtykawszy razom, toho ſterehtyſia, szczob skurki werchnei z nych nezderty, zaczynaiuczy szczepyty w pered potreba dykuiu hruszku zowśich holak albo haluzok oſtrożne obtiaty, potym pyłkoiu rowneseńko zpyłowaty werch dykoi hruszki, szczob pniak wyższey nezoſtaw, iak dwi piady od zemli, na toy czas nożem rozkołoty po samoy seredyni peń i kłynkom tonkim i uzkim zasady, szczob do kupy nezbihłosia toie derewo, szczoś rozkołow, woźmyż

potom

potom prutyk kotory szczepyty maiesz, oſtrym dobre nożykom z hrubszoho końca kłyniaſto zdwoch bokow zaryż, à z tretioho boku ſkurku ciłuiu zoſtaw, i tak tuiu hałuzku w rozkołeny pniak włoży, uważaiuczy, aby z oboch bokow, ſkurka prutyka, do ſkurki pniaka dykoho, złuczyłaśia; w toy czas zaraz wyimy kłynok kotoryi wbyweś wpniak w seredynu, ato pomału, abyś prutykow z miyśca ne ruszyw, wtoż woſkom w około rozhritym oblipy, i z werchu pniak woſkom zalipy, szczob doszczem ne zatekło, po werſi woſku hłynoiu z hnoiem obmaż, i szmatynoiu prywiaży, czaſto pamiatay dozyraty, aby koło pniaka czrez lito, łyſtki żadnyi ani pryszczepi, ani na dołyni, ne odraſtały, potreba ich uſtawne odłamowaty, albo odrizaty oſtrożne, tak chorosze pryimetsia szczepa i roſty budet, szczo roku pamiatay ne da-

waty

waty od spodu rosty hałuziam, iak szczepa uże rosty budet, to i na samoy pryszczepi hałuzia hustyi od dołu obtynay.

W Litach hołodnych, albo hde nemnoho żyta rodytsia, pomocz do chliba zdorowa.

W Oseni, albo na Wesnu pyry iu koreni, kotoryi pry uprawi roli boronamy z zemli wywolikaiutsia, obmywszy do czysta wodoiu, wysuszyty wpered na witry, a potom porizaty na siczku, albo posikty w posudyni czystoy i wysuszyty na peczy, szczob uschło iak żyto, i potom w młyni toyże pyrey z mołoty na muku, i kohda peczetsia chlib z żyta, w toy czas tretiu, albo czetwertu czast miszaty w żytniu muku, i tak robyty roszczynu iak zwyczay. Kto by chotiw z samoho pyriu chlib zrobyty, może bespeczne, bo taia

ricz

ricz probowana, szczo niczoho neszkodyt, i zdorowiysza ricz iak żołud, bo żołudi do chliba ne życzu miszaty bolsz, iak garnec do czwerki żyta, i to pośikty żołud treba na kawałki drobnyi, wywaryty raz i druhy w wodi, a potom suszyty i mołoty.

Hde rodiatsia hryby i innyi huby, zbyraiut lude, suszat, a poterszy do chliba na rozmis miszaiut po czasty newełykoy.

Kartofli dobra rycz siiaty i tyi chlibowy w pomocz budut, tolko ne treba ich bahacko zarazom isty, bo odymaiut i szkodiat, dobre iest do nych perciu zażywaty i soli, można tyiż kartofli roztyraty iak horoch kołyb kto chotiw do chliba ich miszaty, treba tak robyty z nymy. Treba ich terty na tertci zo wśim, z łupyny ne obyraiuczy, nad cebrykom połnym wody, tak iak wśi kartofli zotrutsia na tertci, pomi-

szaty

szaty ich czasto czrez deń, muka z nych ośidaie na dno, a łupyna na werch spływaiet, łupynu won od- kydaty, a wodu zływszy, muku peresuszyty, i proterty w rukach, toi muky, można użyty do peczenia chliba iakuiu cząśt choczesz w mi- szawszy, taiaż muka zdaśtśia na klu- ski i na krochmal.

Po Poliśiu, hde i dobrych lit ne mnoho chliba rodytsia, życzu ubo- hym ludiam prysposoblaty pyryi, kartofli, i dla ochorony żyta, miszaty do chliba, ne zawadyt teie Gospodar- stwo.

Hde rodiatsia Bukowyi zerna na derewi, kotoryi nazywaiut buczyna, i tyi zerna w perid warat potom suszat i melut i w chlib miszaiut, syryi tyi zerna buczyny nezdoro- wyi sut.

Seg. 54
Seg 1–4, 107–11

+ 29–30

Національна бі[...]ека України
імені В.І[...]ького
В[...]іл с[...]
та рідкісних [...]идань
Кир 433

43